

המכון לקידום האינטגרציה החברתית
במערכת החינוך ע"ש פרופ' יהודה אמיר
אוניברסיטת בר-אילן

צלילים בראש

מדריך למורה

1

יחידה 1 מבוא

היחידה הפותחת מציבה מסגרת ברורה למבנה שיעור ויוצרת תשתית לבניית תקשורת חיובית ואמפתית בין התלמידים. במהדורה הראשונה של "צלילים בראש 1", הוצע שהתלמידים יעבדו בקבוצות כבר מתחילת התכנית. במהדורה זו שונתה דרך העבודה: השנה הראשונה מוקדשת לחינוך לאינטראקציה איכותית בין התלמידים, המדגישה קשב, התחשבות וכבוד הדדי המיקוד על העבודה בקבוצות יועבר לתכנית "צלילים בראש 2".

1. מרכיבי האינטראקציה בין התלמידים:

- הכרת שמות התלמידים
- קשר עין עם התלמיד המדבר או הפועל
- הקשבה לדבריו של האחר כבסיס לתקשורת
- סבלנות וריכוז - מתן זמן לתלמיד לסיים את דבריו לפני שמגיבים
- עבודה לפי תור או בסבב
- דו-שיח בנגינה ובאלתור קולי
- פתיחות לקבלת השונה במוסיקה, כבסיס לקבלת הילד האחר. לשם כך מופיעים, כבר ביחידה זו, שירים בשפות שונות.

אין להסתפק בהשגת ההתנהגות הרצויה, אלא יש לחזק אותה ולהביא למודעות התלמיד. לשם כך על המורה לייחס מסוגלות לתלמיד, כלומר עליו לתת משוב חיובי על התנהגות או על עשייה שהתרחשו, למשל: "יצרת קשר עין עם רותי", "הקשבת לנגינה של עודד", "חיקית את בנית המקצב שתומר ניגן".

קשר עין, קשב, ריכוז וסבלנות הם הבסיס לעבודה מוצלחת בקבוצות.

2. שירה

חשוב לשים לב לאיכות השירה:

- של המורה
- של התלמידים
- של המבצע בהקלטה

מתחילים בשירה שקטה ללא מאמץ ומרחיבים את מנעד השירה באופן הדרגתי. חשוב לשיר עם התלמידים בכל שיעור ולטפח את המערכת הקולית, שהיא הכלי המוסיקלי של כל אחד ואחד.

לבני אדם סגנונות למידה שונים (ויזואלי, שמיעתי, תנועתי, מילולי), על-כן חשוב להציג כל יצירה בעזרת ייצוגים רבים: "מראה", ריקוד, "מפה" גרפית וכו'.

ביחידה זו, השימוש בסימבול ויזואלי כתיאור למוסיקה מוצג באופן הדרגתי. בתחילה רואה התלמיד סימבול של תבנית בולטת מתוך היצירה, ובהמשך הוא עוקב אחר היצירה כולה באמצעות מפה גרפית. ניתן לקנות "מפות" גרפיות גדולות של מספר יצירות במכון לאינטגרציה.

ביחידה 11 שיעורים, המציגים כלל תקשורת בין-אישית והתייחסות למרכיבים בסיסיים במוסיקה: מקצב וגובה צליל.

יחידה 1 : מבוא

קטע מוסיקלי	מטרה מוסיקלית	מטרה רגשית וקוגניטיבית	מושגים	פעילות שיתופית	פעילות בחוברת
1 מי נשאר יחזקאל בראון	שירה התאמת תנועה למוסיקה	היכרות קשב, ריכוז והתייחסות לזולת	פעמה	זכירת שמות של התלמידים בכיתה	ציור מעקב אחר השיר כתיבת שמות
2 אסטמפי ריקוד עתיק	אבחנה באופן הפקת צליל בכלים שונים	המשך היכרות	סבב	ריקוד בזוגות פעילות בסבב	מעקב אחרי סבב בכלי הנגינה
3 דגים באקווריון סן-סאנס	התאמת תנועה למוסיקה ביצוע "מראה"	ריכוז	קשר עין קשב	צביעה על דף גדול יחד עם בן הזוג תנועה על-פי מוסיקה	צביעה זיהוי סימן למוסיקה
4 חבר חדש בראי דתיה בן-דור	שירה עם הבעה	יצירת קשר עם בן זוג תוך משחק	חיקוי	פנטומימה	ציור מעקב אחרי השיר
5 בלעם והאתון מקס שטרן	יצירת קשר בין רגש וביטוי המוסיקלי	זיהוי רגשות	רגשות במוסיקה	שיחה על רגשות	זיהוי סימן למוסיקה
6 על ראש החרמון אנדה אמיר וידידיה אדמון	יצירת סקרנות ציפייה לנגינה בכלי שירה	תיאור מילולי לתכונות של כלי נגינה	תכונות	משחק בסבב	יצירת קשר בין צליל ותמונה של כלי נגינה
7 מתוך: מעגלים נועה בלאס	אבחנה בצלילים של כלים שונים	קשב לזולת בנגינה ריכוז	דו-שיח	דו-שיח בנגינה	קשר בין אורך / גודל כלי וגובה הצליל
8 שיר משחק אתיופי	שירה בשפה שאינה מוכרת סגנון מוסיקלי אחר	יצירת פתיחות לשונה פיתוח סובלנות וקבלה	תבנית מקצב	המצאת תנועות משחק על-פי שיר	מעקב אחרי רישום
9 רגטיים סקוט ג'ופלין	פיתוח חוש קצב	המצאת סימנים	תבנית מקצב	ביצוע תבניות מקצב ברצף על-פי מוסיקה	מעקב אחר מקצב רישום מקצב
10 שיר ילדים רוסי	יצירת פתיחות ללימוד שירים בשפות שונות מודעות לקשר בין צליל וסימן רשום	התמודדות עם שירה בשפה לא מוכרת - הכרת השונה, קבלת האחר	גירסה	הערכת רישומים תוך דיון בזוגות	המצאת רישום חדש
11 חליל ותוף אנדרה היידו	יצירת מודעות לגובה צליל	האזנה לזולת	גובה צליל	דו-שיח בנגינה	זיהוי מיקום צלילים גבוהים ומיקום צלילים נמוכים בציור של מקלדת

חוברת לתלמיד

1. אי נאק

שיר עממי
לחן: יחזקאל בראון

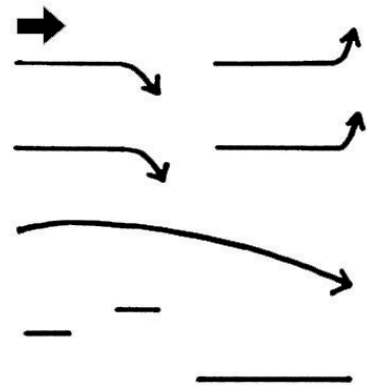
- ♦ האזינו וציירו על-פי השיר.
- ♦ האזינו שוב ועקבו אחר הציור של הקו המלודי.
- ♦ האזינו פעם נוספת ועקבו אחר המקצב.

אורן תורן ציפ ציפורן

גרח תרח על הגורן

אתולח על ההר

אי נאק?

מטרות השיעור

- ♦ התלמידים יכירו את חדר המוסיקה ואת מקום הישיבה שלהם.
- ♦ התלמידים יכירו שמות של תלמידים בכיתה.
- ♦ התלמידים ילמדו שיר חדש תוך כדי משחק.

מהלך השיעור

כניסה לחדר

ישיבה חופשית או ישיבה על הרצפה באמצע החדר. המורה קובעת מראש מקומות קבועים ושולחת את התלמידים אחד אחד למקומו. שרים מספר שירים מוכרים.

מי נשאר?

מזמינים כל פעם קבוצה של תלמידים להליכה חופשית בחדר. במילים "מי נשאר?" מגיעים בחזרה למקומות הישיבה.

משחק מעגל

מזמינים קבוצת תלמידים למעגל. אחד מהם עומד באמצע ומדלג על-פי המנגינה. במילים "מי נשאר?" הוא מושיט יד לתלמיד העומד מולו ומתחלפים בתפקיד.

פעמה

מלווים את השירה בפעמה, כל פעם בדרך אחרת: מחיאות, טפחות, אצבע צרידה וכו'.

משחק שמות

המורה אומרת את שמה. התלמיד, העומד לידה ראשון, אומר את שם המורה ואת שמו שלו. התלמיד הבא חוזר על שם המורה ועל שם התלמיד הראשון ומוסיף את שמו. ממשיכים עד כחמישה שמות, לפי יכולת הזיכרון של התלמידים. אם לא זוכרים שם של תלמיד, הוא עוזר ומזכיר את שמו. חוזרים על המשחק בשיעורים הבאים עד שהמורה והתלמידים מכירים את כל השמות של תלמידי הכיתה. חשוב לשמור על אווירה נעימה ומשחקית עם ריכוז ומאמץ, ללא מתח.

האזנה

מזמינים קבוצה של תלמידים לנוע באופן חופשי בחדר על-פי קטע מוסיקלי קצר, למשל, הפרש הפראי, או קטע אחר מתוך התקליטור אלבום לנוער מאת שומאן. אפשר לבחור קטע שונה לכל קבוצה. התלמידים יתנועעו על-פי אופי המוסיקה. בסיום הקטע חוזרים למקום (התמצאות בחדר).

סיום

מציינים שנעים להכיר תלמידים חדשים ושכולם למדו דברים חשובים בשיעור: מקום הישיבה, שמות של כמה תלמידים בכיתה וגם שיר חדש.

הערה

רצוי להגיע לאסיפת הורים בתחילת השנה כדי לספר על תכניות המוסיקה, על חשיבות הקלטת/תקליטור והחוברת ועל הקונצרט. כך משתפים את ההורים בחוויה המוסיקלית של ילדיהם.

- ♦ כמה שמות מופיעים בשיר

קצר זה?

- ♦ כתבו את השם שלכם.
- ♦ אם אתם מכירים שמות של תלמידים בכיתה, נסו לרשום

2. **אֶטְמוֹאִי**

ריקוד עתיק

- ◆ הכלים מנגנים בסבב.
- ◆ האזינו למוסיקה והצביעו על הכלי המנגן.
- ◆ איזה נגן ניגן הכי הרבה?
- ◆ מי השתתף פחות?
- ◆ מי ניגן בסיום הקטע?
- ◆ האזינו שוב והקישו את הפעימה.

חברו ריקוד משלכם על-פי המוסיקה.

קורנמוז

לאוטה

חלילית

ויולה דה גמבה

מטרת השיעור

- ◆ התלמידים יכירו שמות של חברים בכיתה.
- ◆ התלמידים יכירו את המושג סבב.
- ◆ התלמידים יבחינו באופן הפקת צליל בכלי נגינה (נשיפה, פריטה, קשת).
- ◆ רצוי להראות כלים אמיתיים - חלילית וכלי מיתר כלשהו.

מהלך השיעור

כניסה לחדר

על-פי השיר *אי אקע?* בסיום השיר, כל תלמיד מתיישב במקום הקבוע או באופן חפשי על-פי החלטת המורה. תלמידים שאינם זוכרים את מקום הישיבה שלהם מתיישבים על הרצפה באמצע החדר וחברים עוזרים להם למצוא את מקום הישיבה.

שירה

שרים מספר שירים מוכרים. רצוי לשיר תמיד 4-5 שירים ברצף, ללא דיבור.

תרגול התמצאות

מזמינים קבוצה של תלמידים להסתובב בחדר על-פי אלתור המורה בכלי מלודי או על-פי תיפוף. משנים את אופי הנגינה ואת המהירות. בסיום הנגינה התלמידים חוזרים למקומם.

משחק שמות

חוזרים בסבב על משחק השמות מהשיעור הקודם. הפעם לומדים שמות נוספים. משתמשים במילה סבב: השתתפתם בפעילות בסבב.

האזנה

התלמיד הראשון מקבל לידיו חפץ. מאזינים לאֶטְמוֹאִי. כשכלי הנגינה משתנה, מעבירים את החפץ לתלמיד הבא בסבב.

מאזינים שוב. "מנגנים" בפנטומימה ומזהים את הכלים:

1. על-פי אופן הפקת הצליל (נשיפה, פריטה, קשת),
2. על-פי השם: מציגים ציורים גדולים של הכלים ולומדים את השמות: לאוטה, ויולה דה גמבה, חלילית, קורנמוז (שמות יוצאי דופן).

על-פי סדר של רביעיות (קבוצה של 4), מחלקים לכל תלמיד תמונה של אחד הכלים, שמנגנים באסטמפי ואומרים בכל פעם את שם הכלי. מאזינים למוסיקה. כששומעים את הכלי מרימים את התמונה.

יוצרים מעגלים קטנים של רביעיות בישיבה על הרצפה. שומרים על רווח בין הקבוצות. מאזינים למוסיקה. כשתלמיד שומע את הכלי שלו, הוא קם ומסתובב סביב הקבוצה. כשהכלי מתחלף תלמיד אחר קם. חוזרים למקום. המורה אוספת את תמונות הכלים על-פי הסדר כדי שיהיו מוכנים לשיעור הבא.

בחוברת

מאזינים למוסיקה ומצביעים על הכלי המנגן. בבית מאזינים וחוזרים על הפעילות לבד. צובעים את התמונה.

סיום

מסכמים את הנלמד בשיעור: המושג בסבב, שמות כלי נגינה, יצירה חדשה - ריקוד עתיק **אֶטְמוֹאִי**.

אטאפי

הכינוי "אסטמפי" מקורו, כנראה, במילה "סטמפון" שפירושה לְרְקוּע . מכאן אנו מסיקים, שריקוד זה נמנה על ריקודי הרקיעה העתיקים. ריקוד זה היה ריקוד בעל פסיעות שקטות לעומת הַסְלִטְרָלוֹ, ריקוד מאותה תקופה, שהיה ריקוד קצבי ובעל מפעם מהיר. התקופה: האסטמפי שייך למוסיקה האינסטרומנטלית של ימי הביניים המאוחרים. בתקופה זו אנו פוגשים במוסיקה "רב קולית". צורת האסטמפי היא הדוגמה המוקדמת ביותר לרפרטואר אינסטרומנטלי, שהקדימה אפילו את המאה ה-13. אפשר לראות בו מעין מבוא לריקודי הַלְכָת של המאות ה-15 וה-16.

ניתוח מוסיקאלי- ב-F מז'ור. לכל אורכה. מרקם מונופוני-הופעה של הכלים בסבב. בסוף-מרקם הומופוני- מספר כלים ביחד. היצירה מורכבת מ:

- פתיחה,
- 7 חלקים שונים,
- סיום.

כל חלק באסטמפי נקרא - פְּנִיקְטִי . לפעמים חלקים מהפונקטי חוזרים על עצמם בשלמות או רק חלקים מהם. הקטע מאופיין בסקוונצות ובחזרות רבות של הצליל הבודד, צלילי הסולם, חזרות של מוטיבים וכן חזרות של משפטים שלמים. למשל: להסתכל בתווים.

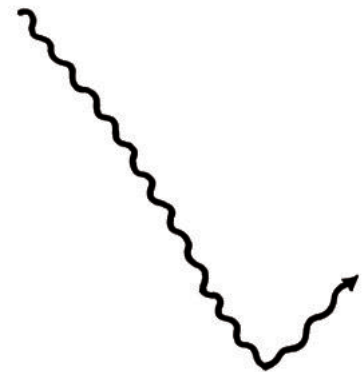
יחידה 1 : מבוא

3. דגים באקווריון

מתוך: "קרנבל החיות"

מאת: סן-סאנס

- ♦ האזינו למוסיקה וצבעו את הדגים.
- ♦ האזינו שוב וזהו את הסימן, שמתאים לכל חלק של המוסיקה.

מטרות השיעור

- ♦ התלמידים יכירו את המושגים קשר עין וקשב.
- ♦ התלמידים ישתפו פעולה עם בן זוג.

מהלך השיעור

כניסה לחדר

התלמידים נכנסים לחדר על-פי *אטאק* ונזכרים בשמות של כלי הנגינה ובמושג סבב. חוזרים על משחק השמות, מתחילים הפעם ממקום אחר בכיתה.

שירה

שרים שירים לחגי תשרי.

משחק קשב

חיקוי תבניות מקצב במחאות כפים, בעיניים עצומות. חיקוי תבניות מלודיות בשירה. מציינים שהפעילות דורשת קשב.

קשר עין

המורה יושבת מול התלמידים ומספרת שהיא מסתכלת ב"מראה". התלמידים הם "המראה" שלה. המורה מתחילה בתנועות איטיות כדי שהתלמידים יוכלו לבצע את התנועות יחד איתה. המורה מציינת שהביצוע דורש קשר עין.

"מראה" - דגים באקווריון מאת סן-סאנס

המורה מתכננת תנועות, שמראות חזרה ושינוי של חלקים, מנוחות וסיימים, התרחקות מן המרכז וחזרה אליה, זרימה וכיוון מלודי. (ניתן להשיג קלטת וידאו עם "מראות" מתוך צלילים בראש באגף המוסיקה של המכון לאינטגרציה). המורה מציינת, שכדי לבצע "מראה" התלמיד משתמש גם בקשב וגם בקשר עין.

בתכנית צלילים בראש ה"מראה", על-פי דרכה של דר' ורוניקה כהן, היא הדרך העיקרית להכרת יצירות באופן לא מילולי.

שאלות חשיבה

- אילו תנועות אתם זוכרים?
- האם נוכל לשיר קטע מתוך המוסיקה ששמענו ולבצע את התנועה?
- האם התנועה הזאת חוזרת? מדוע? וכו'.

פעילות שיתופית

מתחלקים לקבוצות על-פי הישיבה. מאזינים למוסיקה וצובעים אקווריון על דף משותף גדול: דגים, צמחי מים, בועות. התלמידים הופכים להיות "דגים באקווריון", המתנועעים על-פי המוסיקה.

בחברת (בכיתה או בבית)

מאזינים למוסיקה וצובעים את הדגים. מאזינים ומזהים את הסימנים שבחברת. שמים לב לקו המלודי העולה, כמו בועות במים. אפשר לכסות את האקווריון בנייר שקוף כחול. התייחסות למילון המונחים: רישום גראפי, תווים של המנגינה, מקצב ופעמה.

סיום

יוצאים על-פי חלקי היצירה.

דמיינו שאתם דגים באקווריון, והתנועעו עם המוסיקה.

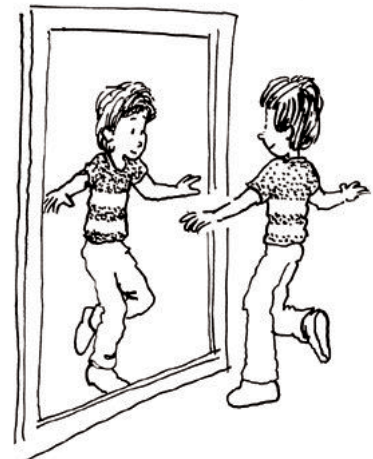
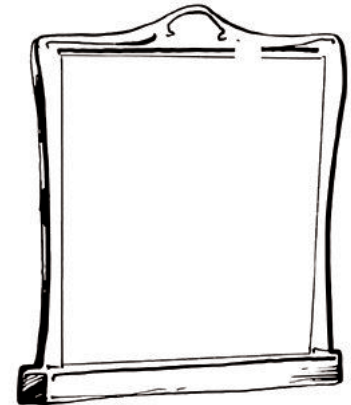

4. חבר חדש בראי

מילים ולחן: דתיה בן-דור

♦ ציירו את עצמכם ואת הדמות שלכם בראי.

הכינו פנטומימה על-פי מילות השיר.

מטרות השיעור

- ♦ התלמידים יתקשרו בזוגות.
  - ♦ התלמידים ילמדו להחליף בן זוג במהירות.
  - ♦ התלמיד יקבל "חברים חדשים" - חוברת וקלטת / תקליטור של צלילים בראש.
- * שיעור זה אינו עמוס ומאפשר חלוקה של חוברת וקלטות/תקליטורים וכן חזרה על קטעים שנלמדו.

מהלך השיעור

שירה

רצוי ללמד את השירים בביצוע חי של המורה, עם או בלי ליווי. ההקלטה מיועדת להאזנה בבית ולהאזנה בכיתה עם המחנכת. ביצוע ראשון: מזמינים תלמיד להיות בן זוג של המורה ומבצעים את השיר *מכר חדש* "במראה" בפנטומימה. בכל בית מזמינים תלמיד אחר. התלמידים מבצעים את השיר בזוגות. בכל בית מחליפים בן זוג (מי שנמצא בקרבת מקום, ללא חיפוש אחר חבר מסוים).

חלוקת חוברת וקלטות / תקליטורים

מציגים לתלמידים את הקלטת / תקליטור והחוברת ומסבירים, שכאשר שומעים מוסיקה לא מוכרת, צריך לשמוע אותה מספר פעמים כדי להתחבר אליה ולאהוב אותה. מאחר ואין לכך די זמן בשיעור, מקבל כל תלמיד קלטת / תקליטור להאזנה בבית. לא בכל בית יש טייפ, אבל תמיד אפשר ללכת לחבר, לשכן, או לקרוב משפחה כדי לשמוע את המוסיקה. ככל ששומעים יצירה מספר רב יותר של פעמים נהנים יותר. מעודדים את התלמידים להקשיב לקלטת, כל פעם מהתחלה ולעצור כשמגיעים ליצירה המבוקשת. מחלקים את החוברות וההקלטות באופן חגיגי ורושמים שמות על-גבי החוברת.

מבקשים מהתלמידים לדפדף ולספר מה יש בחוברת.

מייחסים מסוגלות לתשובות התלמידים. מחפשים יחד את הקשר בין החוברת לקלטת ומשחקים משחקי התמצאות בחוברת ובקלטת / תקליטור.

בחוברת

רצוי לחזור על הפעילויות בחוברת מההתחלה ועד לשיעור זה.

סיום

אם חלוקת חומרי הלמידה לא נעשית בשיעור זה, ניתן להתחיל ללמוד את היצירה *בלעם והאתון*.

מסכמים את הנלמד בשיעור: משחק עם חברים, כל פעם עם תלמיד אחר, וכן קבלת "חברים חדשים" - חוברת וקלטת של מוסיקה להאזנה בבית.

5. **בלעם והאתון**

מאת: מקס שטרן

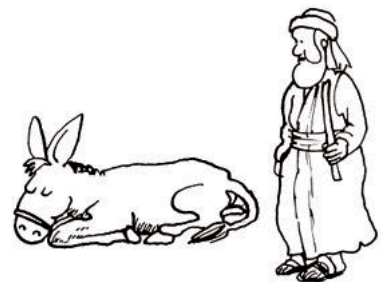
- ◆ האזינו למוסיקה. בחלק זה של היצירה מנסה בלעם להעיר את האתון.
- ◆ איך הרגשתם כשהקשבתם למוסיקה?
- ◆ סמנו את הפרצוף המביע את הרגשתכם.

שוחחו מה, לדעתכם, הרגישה האתון ומה הרגיש בלעם.

- ◆ ספרו זה לזה על מקרה, שבו התרגשתם במיוחד.
- ◆ האזינו למוסיקה, ושימו לב כשהכלי מתחלף.
- ◆ הצביעו על התמונה של הכלי המנגן על-פי המוסיקה.

- ◆ חשבו על התכונות של כל כלי.
- ◆ מדוע, לדעתכם, נבחרו הכלים האלה לתפקידים של בלעם ושל האתון?
- ◆ האזינו שוב וזהו את הסימן, שמתאים לכל חלק של המוסיקה.
- ◆ השמיעו קולות על-פי הציורים.

מטרות השיעור

- ◆ התלמידים יזהו רגשות שמתעוררים כשמאזינים ליצירה.
- ◆ התלמידים יכירו את המושג מוסיקה תכניתית - במקרה זה, מוסיקה שנכתבה בעקבות סיפור מקראי.
- ◆ התלמידים יכירו כלי הקשה מסוגים שונים: מלודיים ולא מלודיים.

מהלך השיעור

כניסה לחדר

שירה - חזר חדש בראי

השיר מספר על התרחשות במילים ובמנגינה. מאזינים ליצירה, שמספרת על התרחשות ללא מילים (להבדיל מפטר והזאב, שכולל גם את הסיפור במילים).

לקראת ההאזנה, התלמידים מציעים מילים, רבות ככל האפשר, שמתארות רגשות, כמו: גאווה, שמחה, עליצות, אושר, עצב, געגועים, כעס, זעם, רוגז, עצבנות, תסכול, אכזבה, שלווה, רוגע, אהבה, חיבה, סלידה ועוד. רושמים את המילים על הלוח, אם אפשר, בליווי פרצוף פשוט המבטא את הרגש.

פעילות שיתופית

רצוי שפעילות זו תתבצע בקבוצות של 4-5 תלמידים, כדי שכולם יביעו את דעתם על הפעילות.

מאזינים לקטע מתוך **בלעם והאתון**. (היצירה בשלמותה נמצאת בספריית מה נשמע 1.)

כל אחד בתורו מספר איזה רגש התעורר בו כששמע את המוסיקה, או אילו רגשות זיהה במוסיקה.

בכל קבוצה בוחרים בשלושה או בארבעה רגשות ומציגים אותם בפנטומימה. בשלב המשוב, יש לקשר בין הרגש לבין ביטוי המוסיקלי.

מספרים את מהלך הסיפור המקראי - בלעם והאתון. שואלים כמה דמויות יש בסיפור. הקטע שמופיע בצלילים בראש מתייחס לניסיון של בלעם להעיר את האתון. בלעם מאבד את סבלנותו וכועס, אך אינו מכה את האתון. הקסילופון, הנשמע בסיום הקטע, מתאר את בלעם. (המלאך מופיע בהמשך היצירה, בקלטת הספרייה, בנגינת ויבראפון, בצלילים מתכתיים מתמשכים.)

לחילופין ניתן לפתוח את השיעור בסיפור ולתת לתלמידים להביע אותו בנגינה בזוגות בטרם ישמעו את היצירה.

בחוברת

מזהים רגשות וכלי נגינה ומתארים את תכונותיהם. מקשרים בין הדמויות לכלי הנגינה ועוקבים אחר הסימנים הגראפיים של נגינת הטרומבון ושל כלי ההקשה. בבית ניתן להאזין שוב למוסיקה ולעקוב בעזרת ה"מפה" שבסוף החוברת.

סיום

מקשרים בין הרגש לבין ביטוי המוסיקלי. מזמינים תלמיד לספר על חוויה אישית, שעוררה בו רגשות ולהביע רגשות אלה בנגינה. ניתן גם להתייחס לתפקיד החשוב של האומנויות כדרך לא מילולית לביטוי רגשות.

6. *אָס ראַק האַראָן*

מילים: אנדה עמיר
לחן: ידידיה אדמון

- ◆ האזינו לשיר.
- ◆ מה שומעים בפתיחה ובסיום?
- ◆ שימו לב לקטעי הביניים, שבהם שומעים כלי נשיפה בלבד.
- ◆ סמנו את החרוזים בשיר.

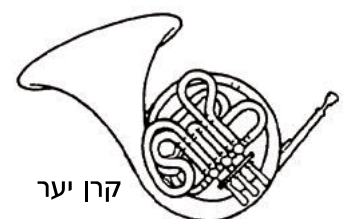
חליל צד

קלרנית

בסון

קרן יער

מטרות השיעור

- ◆ התלמידים יתייחסו בסקרנות לכלי הנגינה ויגלו את תכונותיהם.
- ◆ התלמידים ילמדו כללים של נגינה בכלים. לדוגמה: צורה נכונה להחזקת הכלי ושמירה עליו ומתי לבנגן.
- ◆ התלמידים יתנסו במשימה הדורשת פתרון של בעיה כדי להדגיש את מרכיב התהליך ולא רק את התוצאה: איסוף נתונים, מסקנה ותיאור מילולי.
- ◆ התלמידים יקשרו בין תכונות של כלי נגינה (חומר, גודל) ובין גוון צליל.

מהלך השיעור

אפשר להתחיל את השיעור עם הרפייה בעזרת קטע מתוך *אָס ראַק*. מאת נועה בלאס (כרטיס 7).

שירה

לומדים שיר חדש - *אָס ראַק האַראָן* - בעזרת שירת המורה. תוך כדי האזנה מרימים תמונה של: ילד קטון, חרמון, פעמון, ארמון (דין דון). מאזינים לשיר ושמים לב לתכונות, שמצביעות על הקשר בין המילים למנגינה.

1. מהם הצלילים הראשונים של כל שורה?
האם הצלילים עולים או יורדים? מדוע?
2. איזה צליל שומעים בסיום כל שורה? (... ון)
מוסיפים הקשה עדינה בשליש ב... ון .
מהן התכונות של צליל זה? (עיצור, סגירה בלשון על החיך)

הכנה למשימה

עוצמים עיניים. ממששים ידיים, לחיים, עיניים, אוזניים, פה ואף ומציינים תכונות, כמו: רך-קשה, שטוח-בולט, קטן-גדול, חלק-מחוספס וכו'.

פעילות שיתופית

לכל קבוצה שקית אטומה, ובה כלי נגינה אחד - רצוי כלים עממיים, לא מוכרים, בעלי צליל מעניין ואיכותי.

כל תלמיד בתורו עוצם עיניים, מכניס את ידו לשקית, ממשש את החפץ שבתוכו ומציין תכונה אחת של החפץ. לא מציינים את שם החפץ - זה סוד! בסיום הסבב, דנים מהו החפץ, בודקים בשקית, בלי להוציא את הכלי מהשקית ומאשרים את ההשערה. משוחחים בשקט כדי שחברי הקבוצה בלבד ידעו מהו החפץ. תלמיד אחד בכל קבוצה מקבל את תפקיד המדווח. הוא מציין את תכונות החפץ של קבוצתו ותלמידים מקבוצות אחרות מזהים את החפץ על-פי תכונותיו. המדווח משמיע צלילים בכלי של קבוצתו ותלמידים מציינים תכונות של הצלילים: ממושך/קטוע, גבוה/נמוך, מרשרש וכו'. המורה מקשרת בין חומר, צורה וגודל לצליל הנשמע.

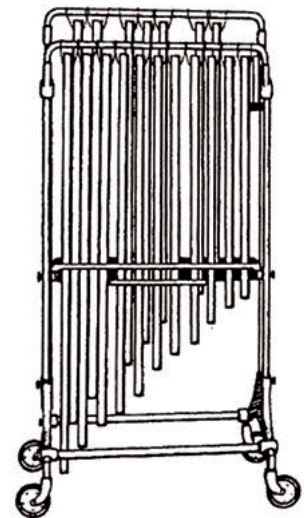
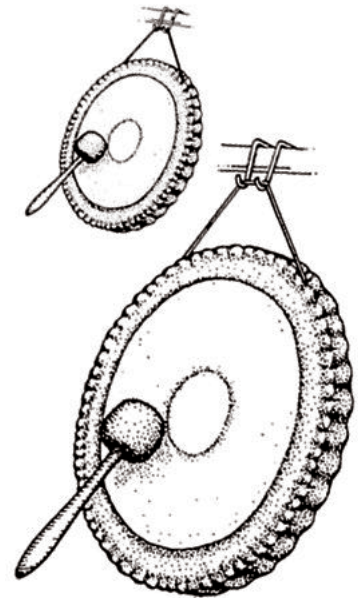
אפשר לבצע תזמור לשיר *אָס ראַק האַראָן* או לשיר אחר, בעזרת הכלים שבשקיות ובעזרת כלים נוספים. כלי אחד לכל קבוצה. הכלי עובר בסבב בכל בית של השיר.

בחברת

מאזינים להקלטה של השיר ומזהים את הכלים שמנגנים ליוו. מציינים תכונות של הכלים. הצלילים של הרוח בפתיחה ובסיום נוצרים בעזרת כלי חשמליי - סינתסייזר.

7. קטע מתוך מעגלים
מאת נועה בלאס

♦ האזינו ליצירה.
מה הרגשתם?

גונג קטן משמיע צליל _____
גונג גדול משמיע צליל _____
היעזרו בתרמילון: נמוך, גבוה.

♦ האזינו למוסיקה ושימו לב
לשילוב בין הגונגים לפעמוני
הצינור.

מטרות השיעור

- ♦ התלמידים יתנסו בהרפיה.
- ♦ התלמידים יבחינו בין כלי מתכת שונים: גונגים ופעמוני צינור.
- ♦ התלמידים יחברו יצירה משלהם, תוך שימת לב לגון צליל, לאיכות הפקת הצליל ולאופן הנגינה.

מהלך השיעור
הרפיה

התלמידים מגיעים לשיעור מוסיקה משיעור אחר או לאחר הפסקה. כדי ליצור ריכוז מלא וניתוק מן הפעילות הקודמת, ניתן לפתוח את השיעור בהרפיה. ההרפיה מאפשרת גם למורה רגע של שקט בין שיעור לשיעור. עוצמים עיניים ושמים לב לנשימה. כאשר המורה עוצמת את עיניה היא מביעה ביטחון בתלמידים.

מתרכזים בקצב הנשימה ובאופיה: עמוקה או שטוחה, מהירה או איטית, מתוחה או משוחררת. יושבים בנוח על הכיסא, כפות הרגליים נחות על הרצפה, חושבים על כל חלק בגוף ובודקים אם הוא משוחרר: ראש, צוואר, עיניים, פה, כתפיים, זרועות, גב, בטן, ירכיים, רגליים.

מאזינים לקטע מתוך מעגלים. הקטע מתאים להרפיה לאורך כל השנה. במהלך השנה ניתן להאזין לפרקים איטיים מתוך תקליטורים נוספים של "מה נשמע?", כגון: ברבור, צב או דגים מתוך קרנבל החיות מאת סן-סאנס, קטעים מתוך אלבום לנוער מאת שומאן, פרק 2 מתוך חורף מאת ויוולדי, בטהובן, מוצרט, היידן ועוד.

בחברת

מאזינים ליצירה מעגלים מאת נועה בלאס ומזהים את כלי הנגינה. נזכרים בתכונות של הכלי המשפיעות על גון הצליל: חומר, גודל, צורה.

הכנה לפעילות (אפשר להשתמש בקטע להרפיה בלבד)

מאזינים שוב ליצירה מעגלים וחושבים על הרגשות שהיצירה מעוררת. שמים לב גם לקשר שנוצר בין הכלים. כל זוג מקבל דף גדול וצבעים. מאזינים למוסיקה ומציירים. אחר-כך משוחחים על הרגשות ועל אופי השילוב בין הכלים. שמים לב לכך, שהכלים אינם מנגנים יחד אלא לסירוגין.

פעילות שיתופית

כל זוג מתכנן יצירה וחושב אילו כלי נגינה, מהציוד הכיתה, יתאימו ליצירה. ליד המורה שמים סלסילות עם כלים. המורה מזמינה את התלמידים, בזוגות, לבוא לקחת כלים ולהכין דו-שיח מוזיקלי בזוגות. בכיתות גדולות ניתן לגוון את הפעילות: חלק מהזוגות יכינו ציור משותף, תנועה או פנטומימה. הקטע מתוך מעגלים יכול לשמש כפתיחה לחגיגת התורה תוך המחזת סיפור בריאת העולם.

סיום

חוזרים על שירים מוכרים בתוספת תזמור עדין בעזרת הכלים הנמצאים אצל התלמידים.

ספריית "מה נשמע?"

מציגים את ספריית "מה נשמע?" התלמידים למדו כבר קטעים מתוך קנונים מאת יחזקאל בראון, קרנבל החיות מאת סן-סאנס והסיפור המקראי בלעם והאתון מאת מקס שטרן. כדאי שיאזינו ליצירות בשלמותן, באמצעות הספרייה וכיירו את המידע הנוסף על המלחינים ועל היצירות, שבסוף החוברת.

8. שיר משחק את יופי

במשך שנים רבות חיו יהודי אתיופיה בשלום בכפרים שבאפריקה וחלמו לעלות לארץ-ישראל. כשהמצב אפשר זאת, עזבו את בתיהם והלכו ברגל במשך שבועות, בדרך-לא-דרך, כדי להגיע למטוסים שהביאו אותם לארץ-ישראל.

השיר המובא כאן הוא שיר משחק ללא משמעות (כמו אורן תורן). השיר מזכיר שבעה לימונים ושמות של ילדים: סני (שם של ילדה) והבָּבָה (שם של ילד).

♦ האזינו לשיר ועקבו בעיפרון אחרי הרישום.

♦ האזינו שוב ושירו עם המילים.

סני סני
 סבת לואי
 קסבתו

אנרון אקסמו בלה הבתו

הבתו ביה
 קטלתו

ילציו ארקושה
 טינקסלצ'י אנרושה

טוו בלוהו בלוהו וונדיט גשה
 טוו בלוהו בלוהו וונדיט גשה

שירו והוסיפו תנועות משחק.

רקע

יהודי אתיופיה עלו לארץ בכמה גלים. משנת 1977 עלו לארץ, באופן הדרגתי, כ-8000 איש. ב-1984, ב"מבצע משה" עלו עוד 8000 עולים ובמאי 1991, עלו עוד 14,250 איש נוספים ב"מבצע שלמה", להצלת העדה ולאיחוד משפחות. פרטים נוספים על העדה האתיופית בישראל, ניתן למצוא בחוברת מזמור, בהוצאת מט"ח.

מטרות השיעור

- ♦ התלמידים יכירו שיר אתיופי אותנטי, כפי שהקליטו אותו ילדים אתיופים כשבועיים לאחר שעלו ארצה.
- ♦ התלמידים יתמודדו עם שפה זרה, תוך הזדהות עם המאמץ הגדול שמשקיע כל עולה כדי ללמוד עברית.
- ♦ התלמידים יבחינו בקשר שבין תבניות-מקצב ומילות השיר.
- * אנחנו מאמינים שכדי להכיר את התרבות האותנטית חשוב להשמיע מוסיקה מקורית של כל עדה. השיר שמובא כאן הוקלט מפיהם של ילדים שהגיעו ארצה במבצע שלמה. לצערנו, לא נרשמו שמות הילדים ששרו את השיר.

מהלך השיעור

שירה

חוזרים על השירים שנלמדו מתחילת השנה.

הכנה למשימה

מזכירים שירי משחק מוכרים, כגון: אנ-דנ-דינו, יש לנו תיש ועוד. צליל, חרוז וקצב חשובים בשירי משחק של ילדים יותר מתוכן ומשמעות. המורה מבצעת תבנית מקצב והתלמידים מציאים תנועה על-פי המקצב. מציינים שמשמיעים עכשיו שיר משחק שאינו בעברית. מציינים שהשפה היא אמהרית ומספרים על עלייתם של יהודי אתיופיה ועל מקור השיר.

בחוברת

מאזינים להקלטה של השיר ועוקבים אחר הרישום הגרפי של תבניות המקצב. מאזינים ומנסים לחקות בשירה את מילות השיר. מוסיפים מחיאות כפיים ותנועות כתפיים.

במרחב החדר

מזמינים תלמיד אחד להדגמה: עומדים זה מול זה ומרימים את כפות הידיים מול כפות הידיים של בן הזוג. בתבנית הראשונה מוחאים כף מול כף. בתבנית השנייה רוקדים ועושים תנועות כתפיים. במילים: טוו בלוהו בלוהו וונדים גשה" הולכים בחדר ומסתדרים מול בן זוג אחר. השיר חוזר בהקלטה שלוש פעמים ברצף.

פעילות שיתופית

נשארים בזוגות. שני זוגות מתחברים לקבוצה של ארבע. ממציאים יחד משחק חדש על-פי אותו השיר. כל קבוצה (או שתי קבוצות באותו הזמן) מציגה את המשחק שהמציאה בפני הכיתה.

סיום

חוזרים למקום ושרים יחד את השיר.

9. רגטיים
Maple Leaf Rag
מאת: סקוט ג'ופלין

"רגטיים" הוא סגנון נגינה בפסנתר, שקדם לג'אז בארצות-הברית.

- ♦ האזינו למוסיקה והצטרפו בריקוד ובמחיאות-כפיים.
- ♦ קראו את תבניות המקצב בשמות.
- ♦ האזינו למוסיקה ולוו אותה במחיאות-כפיים על-פי תבניות המקצב.
- ♦ האזינו שוב ולוו את קטע הרגטיים תוך נגינה בכלי הקשה.

4	♪	♪	♪	♪
4	♪	♪	♪	♪
4	♪	♪	♪	♪
4	♪	♪	♪	♪

מטרת השיעור

- ♦ התלמידים יפתחו חוש קצב.
- ♦ התלמידים יזהו ערכי מקצב רשומים.
- ♦ התלמידים ינגנו את תבניות המקצב כליווי למוסיקה.

מהלך השיעור

1. כניסה - שרים שיר אתיופי ושירי משחק נוספים.
2. מבצעים תבניות מקצב שונות במחיאות כפיים על-פי כרטיסי מקצב שונים שמתחלפים ברצף. מדביקים את תבניות המקצב על הלוח.
3. הולכים על-פי הפעמה.
4. מבצעים תבניות מקצב שונות של ארבעה רבעים במחיאות כפיים, תוך כדי הליכה.

משחק מקצבים

עומדים במעגל. מאזינים ל"אייפל לייף רג". המורה מוחא כפיים על-פי אחת מתבניות המקצב שעל הלוח. התלמידים מצטרפים. כשמתחיל חלק חדש משנים את המקצב. ניתן לבקש מתלמידים לבחור מקצב חדש.

בחברת (אפשר לבצע את הפעילות תחילה על הלוח).

1. מזהים רישום של שתי יחידות מקצב שונות - ט, ו-טי טי.
2. משמיעים את תבניות המקצב ברצף.
3. משלימים את תבניות המקצב בחוברת, בציורים ובכתב מקובל.

פעילות שיתופית

1. יוצרים קבוצות של ארבעה תלמידים.
2. כל קבוצה מקבלת כלי נגינה אחד.
3. מנגנים את תבניות המקצב בסבב, כליווי לקטע רגטיים. מעבירים את כלי הנגינה, על-פי הנחיית המורה, בכל פעם שמתחיל חלק חדש ביצירה AABBBACCDD.

ביצוע בהופעה

הקטע מתאים לביצוע עם מקלות קצב - מבצעים תבניות תנועה ונגינה על-פי המבנה.

סיום

1. "מראה" שמבליטה את מבנה היצירה AABBBACCDD.
2. שרים שירים נוספים ומלווים אותם בנגינה בתבניות המקצב שהתלמידים רשמו.

יחידה 1 : מבוא

10. שיר ילדים רוסי

שיר עם רוסי
עברית: דליה תלמי

♦ האזינו לשיר והצטרפו בשירה
ובמחייאות כפיים.

על עץ דובדבן

תות שדה צומח כאן בגן

מה לי מה לי עץ דובדבן

מה איכפת לי

תות שדה שכאן בגן.

♦ סמנו את השורה בשיר, שבה
משתנה תבנית-המקצב.

ילדים רשמו את תבנית המקצב
הראשונה של "שיר ילדים רוסי"
בסימנים שונים.

♦ סמנו את הרישום הנראה לכם
מתאים ביותר.

שוחחו: מדוע בחרתם

ברישום זה?

הוסיפו רישום משלכם.

דרכי חשיבה של ילדים ברישום מקצבים

מומלץ לאפשר לתלמידים להתנסות בהמצאת רישום מוסיקלי משלהם כדי לתת להם אפשרות לבטא את מה שהם שומעים במוסיקה. במחקרים על התפתחות רישום מקצבים אצל ילדים (ג'ין המברגר) מצאו מספר סוגים של רישום:

1. אופי המוסיקה (למשל: פרחים, ציפור, שמש - לקטע שמח)
2. מקור הצליל (למשל: זמר, כלי נגינה או כפיים)
3. סימן עבור כל צליל (במיוחד במוסיקה קצבית)
4. רישום מספר סימנים ביחד כביטוי לצלילים שנשמעים כקבוצה.
5. רישום משך הצליל (כמו תווים).

סוגים 4 ו-5 עשויים להופיע אצל תלמידים שונים. אחד שם לב ליחידה על פי המשמעות המוסיקלית ואחר שם לב למשך הצליל. תפקיד המורה לעודד רישום ולייחס מסוגלות, למשל:

"רואים ברישום את ההבדל באופי בין שני החלקים."
"התחלת לרשום כשהקטע התחיל והפסקת לרשום כשהוא הסתיים."
"הרישום מראה את הזרימה במוסיקה."
"רשמתי סימן לכל צליל."
"הרישום מבחין בין הצלילים הממושכים ובין הצלילים הקצרים."

מטרות השיעור

- ♦ התלמידים יפתחו את היכולת לקשר בין צליל לסימן כתוב.
- ♦ התלמידים יתנסו בפירוש סימני רישום של המוסיקה (קריאה).
- ♦ התלמידים יגלו שקיימות אפשרויות רישום שונות לאותה התבנית.

מהלך השיעור

כניסה על-פי רגטיט מהשיעור הקודם. מחייאות, תבניות מקצב.

שירה

ייתכן שמקורו של השיר הוא במשחק שהמציאו ילדים (כמו, ארון תרון ושיר אהחק את יופי). הרבה ילדים בגיל זה אוהבים להמציא שירים ורצוי לעודד פעילות יצירתית זו.

הכיתה מתחלקת לשתי קבוצות והתלמידים חוזרים פעמים רבות על השיר באופנים שונים: בעברית וברוסית לסירוגין, פעם בשירה ופעם במחייאות כפיים. הקבוצות מתחלפות בתפקידים. ניתן להתייחס לתבנית הסיום של כל הפסוקיות:

בחוברת

בחוברת גרסות שונות של רישום מקצב השיר. שרים את השיר ועוקבים באצבע אחר כל גרסה. בזוגות, משוחחים על הרישומים וכל זוג מוסיף רישום משלו.

סיום

מאפשרים לתלמידים להמציא שיר באופן ספונטני.
שרים שירים נוספים בעברית שמקורם ברוסית, כמו אט גורט הנחל, דוגית שטה.

11. חליל ותוף

מתוך: שביל החלב
עברית: דליה תלמי

♦ האזינו למוסיקה.

המלחין קרא לקטע זה "חליל ותוף"
אף שהוא מנוגן בפסנתר.

באילו צלילים משמיעים את צלילי
התוף?

♦ מתחו קו מצלילים אלה לתוף.

באילו צלילים משמיעים את צלילי
החליל?

♦ מתחו קו מצלילים אלה לחליל.

מודעות למנגינה - קיצוניות של צלילים גבוהים וצלילים נמוכים.

השיעורים האחרונים עסקו ברישום ובקריאה של תבניות מקצב. היצירה בשיעור זה מציגה קיצוניות של גובה בפסנתר. האופי השונה של צלילים גבוהים במיוחד וצלילים נמוכים במיוחד מוצג כאסוציאציה ל"חליל" ול"תוף". התייחסות לגובה הצליל הייתה גם ביצירה מעגלים מאת נועה בלאס.

מטרות השיעור

- ♦ התלמידים יצרו מודעות לגובה צליל בהאזנה.
- ♦ התלמידים יחברו יצירה בנגינה בזוגות, כאשר הנגינה של האחד משפיעה על נגינתו של בן הזוג.

מהלך השיעור

שירה

שרים את שיר ילדים רוסי ושירים נוספים. מוסיפים סימני יד שמדגישים את גובה הצלילים.

האזנה

1. מציגים מספר שמות של קטעים מתוך *שבל החלל* מאת אנדרה היידו, כפי שהם כתובים על-גבי קופסת התקליטור.
2. מאזינים לקטע ומזהים את השם הנכון.
- סיפור:** היה היה תוף גדול, מגושם ועקשן, שידע לנגן מנגינה אחת בלבד. הוא ניגן אותה שוב ושוב בעקשנות. יום אחד פגש התוף בחליל קטן, עליז וחייכן, שניגן בצלילים מהירים, עולים ויורדים. תחילה לא שם לב התוף לחליל הקטן, אך אפשר היה להבחין שהחליל משפיע על נגינתו. עם הזמן התחיל התוף להתייחס לחברו הקטן ובמקום לנגן ללא הפסקה, הוא הקשיב לחליל בשקט ובריכוז.
3. מתנועעים על-פי המוסיקה במרחב החדר - קודם על-פי תפקיד החליל ואחר-כך על-פי תפקיד התוף.
4. מתנועעים בזוגות על-פי המוסיקה: אחד החליל והשני התוף.

פעילות שיתופית

מסתדרים בזוגות. אחראי הציוד מביא סלסילה עם כלים. מנגנים יצירה חדשה, כאשר נגן אחד מושפע מהנגן השני. מתחלפים בתפקידים. כל הכיתה מקשיבה בריכוז לזוגות המנגנים.

בחוברת (בכיתה או בבית)

בודקים בכלי מקלדת (פסנתר או אורגנית) או בקסילופון היכן הצלילים הגבוהים והיכן הצלילים הנמוכים. אחר כך מבצעים את הפעילויות שבחוברת.

סיום

תלמידים מספרים על מקרים שבהם התנהגות של חבר השפיעה על התנהגותם שלהם.

יחידה 2: חלקים במוסיקה - חזרה ושינוי

יחידה זו עוסקת בחזרות במוסיקה משני סוגים:

1. חזרה בחלקים צמודים

2. חזרה לאחר שינוי.

האוזן קולטת רצף של צלילים והמוח מארגן את הצלילים בקבוצות ונותן להם משמעות. אין אנו יודעים מה מתרחש קודם במוח בעת ההאזנה. האם מזהים שחלק מוכר התחיל שוב וכך יודעים בדיעבד שהחלק הקודם הסתיים או, שאולי מזהים הגעה למקום מנוחה או פיסוק, ועל סמך זה יודעים שהמשך שייך לחלק הבא? נראה שהזיהוי תלוי במרכיבים המוסיקליים הבולטים בכל יצירה ויצירה. חלוקת רצף הצלילים לחלקים מתבצעת באופן אינטואיטיבי על רקע היכרות עם המוסיקה של התרבות. חלוקה זו מבוצעת כאמור, על בסיס זיהוי של:

1. חזרה או שינוי (יחידה 2),

2. הגעה לנקודות מנוחה או סיום (יחידה 3).

ביחידה שמונה שיעורים, החוזרים על אותו רעיון. רצוי ללמד כ-5 שיעורים מתוך היחידה. ניתן לשנות את המבחר בכל שנה. היחידה כוללת קטעים פשוטים וברורים וקטעים מורכבים יותר. ניתן לבחור את הקטעים המתאימים ביותר לכיתה, כדי שהתלמידים ילמדו את העיקרון של חזרה או שינוי. המורה הוא זה שבוחר ומחליט מה ללמד בכיתה ומה להשאיר להאזנה ולעבודה עצמית של התלמידים.

התייחסו לקטעי המוסיקה ולפעילויות המוצעות כאן כ"סופרמרקט": בוחרים מתוך ההיצע ולא קונים את הכל.

שילוב חגים וחגיגות

הנושאים המוסיקליים הנלמדים בתוכנית "צלילים בראש" קיימים בכל קטעי המוסיקה. ניתן להמשיך בנושא המוסיקלי הנלמד (כגון חזרה ושינוי), אך מומלץ להחליף את הקטע המוצע כאן בשיר או ביצירה שמתאימים לחג המתקרב.

הכנה לקונצרט

לימוד יצירות בכיתה והאזנה למוסיקה בבית מכינים את הילד לחוויה של השתתפות בקונצרט. בהכנה לקונצרט הדגישו את הנושאים הנלמדים ב"צלילים בראש". עם הזמן, התלמידים יזהו בעצמם נושאים אלה גם בהאזנה ראשונה ליצירה מוסיקלית.

יחידה 2: חלקים במוסיקה - חזרה או שינוי

קטע מוסיקלי	מטרה מוסיקלית	מטרה רגשית וקוגניטיבית	מושגים	פעילות שיתופית	פעילות בחוברת
12 מתוך: "ההד" היידן	התנסות באלתור	פיתוח ביטחון בנגינה	חלקים חזרה רצף	בזוגות: אחד מנגן פסוקית, והשני מחקה אותו בנגינה	מעקב אחר "מפה" הוספת צבעים תנועה בצבעים
13 שיר עם צרפתי	הבחנה בחזרה תוך שינוי בעצמה p - f	לימוד שיר בשפה לא מוכרת	חזרות	חיקוי תנועות של בן-זוג	העתקת מקצב, השלמת רישום קו מלודי
14 בוקר יהושע מרגולין ודניאל סמבורסקי	הבחנה בשני משתנים: מנגינה חוזרת, מילים משתנות	שירה אסתטית. השוואה בין שימוש בחזרה או בשינוי בשירים שנלמדו	חזרה ושינוי	זיהוי שיר על-פי רישום של קו מלודי, ביצוע השיר	השלמת מילות השיר, מעקב אחר קו מלודי
15 דף מאלבום גריג	הבחנה בחזרות של חלקי יצירה	קישור בין תנועה למוסיקה, תיאור מילולי	חזרה ושינוי	צירי בזוגות על דף גדול	רישום חופשי על-פי מבנה
16 חוס אלוהי שיר תימני	הכרת סגנון מוסיקלי ומאפייניו	השתתפות בחוויות שירה, ריקוד ותיפוף	חזרה ושינוי	ריקוד ותיפוף	מעקב אחר תווים
17 הילד הקטן דביסי	הבחנה בגוון צליל של ארבעה סקסופונים שונים	פיתוח דמיון: מה מתרחש במוסיקה	חזרה ושינוי - יצירת מבנה	שיחה, תנועות, פנטומימה	קישור בין גובה הצליל וגודל הכלי
18 בורה באך	הכרת ריקוד מתוך סוויטה	הנאה מן החזרה של קטע מוכר	חזרה ושינוי במבנה מורכב	המצאת ריקוד	זיהוי סגנון ריקוד בתמונות
19 אח איזה חורף יורם טהר-לב ונורית הירש	הוספת ליווי	מודעות לליווי	שיר ופזמון - שינוי וחזרה	שירה	התייחסות למילות השיר
20 פריילכס ניגון חסידי	הכרת סגנון של ניגון חסידי	מודעות לניגודים כמו בחיים	חזרות בניגון	ריקוד ותיפוף	זיהוי כלים מנגנים
21 ילדים משחקים ברטוק	חזרה ושינוי בתבניות מקצב	סיכום הנושא: חזרה או שינוי	סיכום: חזרה ושינוי	המצאת משחק בזוגות	מעקב אחר תווים

יחידה 2: חזרה או שינוי

12. פרק את/ך

דיברטמנטו "ההד"
מאת היידן

◆ האיזונו למוסיקה ועקבו אחר הרישום של החלק הראשון.

◆ הכינו 2 צבעים.
◆ צבעו בצבע אחד את המנגינה, ובצבע אחר את ה"הד" שלה.

13. שיר עם צרפתי

הכינו דף גדול וציירו עם חבר על-פי המוסיקה. אחד יצייר את המנגינה, והאחר את ה"הד".

מטרות השיעור

- ◆ התלמידים ילמדו את המושגים: חלקים, חזרה ורצף.
- ◆ התלמידים יתנסו בנגינת קטעים קצרים עם חזרות.

מהלך השיעור

נכנסים על-פי הקטע *חליל ותוף*. נזכרים בתבנית החוזרת של התוף. ביצירה *ההד* החזרות הן מסוג אחר. המורה מבצעת תנועה, התלמידים חוזרים אחריה. תלמיד מבצע תנועה וכולם חוזרים על התנועה שלו.

שירה

- ◆ *פריד ז'אק* - (מס' 31 בתקליטור).
- ◆ לומדים את השיר *פריד ז'אק*, תוך הדגשת נושא החזרה (מורה-תלמידים או קבוצה-קבוצה).
- ◆ שרים על-פי כרטיסים שמראים כיוון מלודי.
- ◆ שרים על-פי התווים ולא עם ההקלטה, כיוון שהתווים רשומים בדו-מז'ור ואילו השירה בהקלטה ברה-מז'ור. אפשר ללוות בדו-מז'ור.
- ◆ מקישים את תבניות המקצב (רישום על הלוח)
- ◆ שרים ב"ליווי"
- ◆ מדקלמים את מילות השיר
- ◆ שרים בהד
- ◆ מתאימים כרטיס עם רישום של כיוון מלודי למילות השיר.

האזנה

מבצעים "מראה" של *דיברטמנטו ההד*, פרק 4, ומתייחסים לתופעה של הד. בפרק 2 חוזר רק סיומה של פסוקית, כמו הד בטבע ואילו בפרק זה חוזרת הפסוקית כולה. בסוף כל חלק יש פסוקית סיום, ללא הד.

פעילות שיתופית

בזוגות או בקבוצות.
כל תלמיד בתורו מנגן תבנית קצרה וחבריו בקבוצה חוזרים אחריה. מנגנים צלילים נעימים.
מכינים נגינה עם חזרות להשמיע לכיתה.

פעילות בתנועה

ילד אחד ממציא תנועה, השני חוזר אחריה בהד לצלילי היצירה. מחלקים את הכיתה לשתי קבוצות (קבוצה אחת היא המנגינה, השנייה ה"הד"). מנגנים את היצירה בפנטומימה. (כל תלמיד בוחר כלי: צ'לו או כינור). משוחחים על משפחת כלי הקשת ועל הכלים שביצירה זו.

בחוברת

עוקבים ב"מפה". התלמידים צובעים את המנגינה בצבע אחד ואת ה"הד" בצבע אחר. שמים לב שה"הד" ביצירה זו חוזר בצלילים הגבוהים.

מבנה היצירה

aabb

סיום

שרים את *פריד ז'אק*, על פי התווים שבחוברת. בפרק הראשון מתוך סימפוניה מס' 1 של מאהלר ניתן לזהות את המנגינה של השיר *פריד ז'אק*.

יחידה 2: חזרה או שינוי

14. בקר

מילים: יהושע מרגולין
לחן: דניאל סמבורסקי

♦ השלימו את רישום המילים
שבשיר. היעזרו בתרמילון.

תרמילון:

טוסו / בוקר / שיר / טעים / טוב

עור, קומו, ציפורי _____

עופו, _____ אל הניר

זרעונים, תולעים,

אוכל טוב, גם _____

שם לרוב, שם לרוב

בוקר _____! בוקר טוב!

טוב! _____

♦ שירו את השיר ועקבו אחר הקו
המלודי.

הרחבת הנושא של חזרות בשיר

מטרות השיעור

- ♦ התלמידים ישתמשו בסוגים שונים של סימון כדי להראות חזרות במנגינה.
- ♦ התלמידים ישוו בין השימוש ב"חזרה ושינוי" בשירים שונים שנלמדו.

מהלך השיעור

כניסה

על-פי שירה של פריד ז'אק, חוזרים על שירים שנלמדו מתחילת השנה.
השירים מופיעים בהמשך השיעור.

הכנה

1. לומדים שיר חדש - בקר, מאת יהושע מרגולין ודניאל סמבורסקי.
מבצעים שרשרת פעילויות, כאשר בכל פעילות המורה מבצעת והתלמידים חוזרים
בחיקוי:

א. הרפיה - המורה מזיזה איבר גוף,

ב. תרגילי נשימה ותרגילי שירה,

ג. תבניות מקצב מתוך השיר,

ד. המורה שרה את המנגינה ב"לו" ללא השורה האחרונה.

המורה שרה את כל השיר לבד, עם המילים.

התלמידים חוזרים על כל השיר בעזרת המורה.

2. מבצעים "מראה" על-פי השיר, עם המורה.

3. מחלקים למספר קבוצות, כרטיס גדול עם רישום הכיוון המלודי של פסוקית
מתוך השיר. מסדרים את הכרטיסים על-פי הסדר תוך כדי שירה.

פעילות שיתופית

כל קבוצה מקבלת מעטפה ובתוכה כרטיסים, שמראים כיוון מלודי של חלקי שיר
מסוים וציור מתוך החוברת כרמז לזיהוי השיר (בקר, פריד ז'אק, אי נ' אקר?).

אם המשימה מורכבת מידי, ניתן להשתמש בכרטיסים של השיר "בקר" בלבד.

התלמידים מזהים את השיר שקיבלו ושרים אותו.

מסדרים את הכרטיסים על-פי הסדר (בכרטיס הראשון רשומה הספרה 1 ובכל
הכרטיסים מופיע חץ בפינה עליונה בצד שמאל). כל קבוצה מציגה את השיר שלה
בליווי תנועה או פנטומימה. מניחים כרטיסים על הרצפה או מדביקים אותם על
הלוח, שיר מתחת לשיר, כך שאפשר יהיה להשוות בין השירים.

בחוברת

מותחים קו בין מילות השיר לבין התבנית המלודית המתאימה.
עוקבים אחר החזרות בשיר באמצעות התווים.

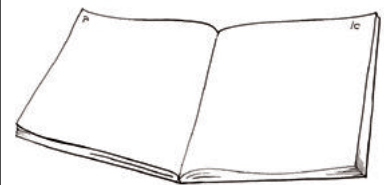
סיום

משווים בין החזרות בשירים השונים.

- ♦ האזינו ליצירה וציירו על-פי המוסיקה בצד אחד של דף האלבום.
- ♦ כאשר המוסיקה משתנה, עברו לצייר בצד השני של דף האלבום.

היכן תציירו כשהמנגינה הראשונה חוזרת? מדוע?

אפשר לצייר על-פי המוסיקה עם בן-זוג: כל אחד יצייר בצד אחר של האלבום.

מטרות השיעור

- ♦ התלמידים יבחינו בקטעים שחוזרים ובקטעים שמשתנים במוסיקה, על-פי מרכיבים מוסיקליים.
- ♦ התלמידים יתארו את המרכיבים המוסיקליים באמצעות מילים, תנועה וציור.

רקע למורה

מבנה היצירה: א-ב-א-ב-א
מאפיינים מוסיקליים:

א

קדמה

רגיסטר גבוה

מתחיל בעלייה

סקוונצות

8 תיבות (4 + 4)

פתוח - סגור

סיום טוניקה נמוכה + טוניקה גבוהה

א - מוטיב קצר שחוזר שלוש פעמים, כל פעם בצלילים יותר נמוכים (סקוונצה). בסיום צליל טוניקה נמוך ואחר-כך גבוה.

ב - מנגינה ארוכה, המסתיימת במוטיב הקצבי שהופיע ב-א.

בודקים בשירה את הצלילים האחרונים של א ואת הצלילים האחרונים של ב. איזה מהם נשמע כמו סוף? באיזה חלק חושבים שהיצירה תסתיים? א או ב? מדגישים את ההבדלים בין החלקים ב"מראה" באמצעות שאלות מנחות.

מהלך השיעור

שירה

שרים שירים ומציינים את סוגי החזרות בכל שיר.

הכנה לפעילות

מבצעים "מראה" ומציינים את המרכיבים המוסיקליים שהתנועות מייצגות (בהתאם ליכולת ההבנה של התלמידים).

פעילות שיתופית

מתחלקים לזוגות. כל זוג מקבל דף גדול עם סימן קיפול באמצע. כל אחד בתורו מצייר ב"אלבום" על-פי המוסיקה.

בודקים מה רואים בציורים. אותה פעילות במחברת מתאימה לביצוע עם בן-זוג בבית או בכיתה.

מצטרפים לקבוצות של 4 או 6 תלמידים.

מחברים ריקוד על-פי המוסיקה. כאשר חלק מוסיקלי חוזר, חוזרים על התנועות.

בחוברת

כל תלמיד מצייר בדף האלבום שבחוברת שלו ועובר מצד לצד על-פי החלקים החוזרים או משתנים במוסיקה.

סיום

מאזינים למוסיקה בעיניים עצומות. כל אחד חושב מה מתארת המוסיקה ומה הוא מרגיש כשהוא מאזין לה.

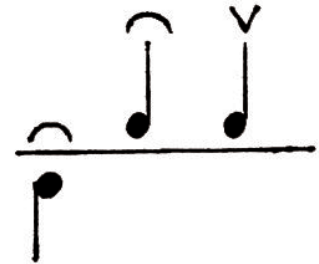
יחידה 2: חזרה או שינוי

16. חוס אלהי שיר תימני

השיר מורכב משני חלקים שונים באופיים, החוזרים לסירוגין.

♦ האזינו לחלק א ועקבו אחר התווים.

♦ האזינו לחלק ב והצטרפו בתיפוף על-פי תבנית המקצב.

מהות החזרה במוסיקה

מטרות השיעור

- ♦ התלמידים יכירו שיר תימני.
- ♦ התלמידים יכירו מאפיינים מוסיקליים של מוסיקה תימנית.
- ♦ התלמידים יבחינו בקטעים שחוזרים ובקטעים שמשתנים במוסיקה, על-פי המרכיבים המוסיקליים שלהם.
- ♦ התלמידים יבטאו את המרכיבים המוסיקליים באמצעות תיפוף וריקוד.

מבנה היצירה: א-ב-א-ב-א →

מאפיינים מוסיקליים:

ב
קבוצה
ליווי בתיפוף
קצבי
משקל משולש
התחלה בירידה
צליל מרכזי בסיום

א
סולן
שירה ללא ליווי
אופי מאולתר
אין משקל קבוע
התחלה בעלייה
צליל מרכזי בסיום
(צליל הסיום חשוב במוסיקה תימנית)

משותף ל-א ול-ב:

חזרות על המוטיבים
חזרות עם ואריאנטים
סיום פתוח של כל הפסוקיות חוץ מהפסוקית האחרונה
סיום א וסיום ב באותו הצליל (סול).

מהלך השיעור

רקע למוסיקה תימנית. אפשר להתחיל בשיר על שלום שבזי.
ליווי בדרבוקה
א - ליווי בטרמלו
ב - ליווי בתבנית מקצב 3/4

פעילות שיתופית

לומדים ריקוד בצעדים תימניים.
מספר קבוצות רוקדות במעגלים קטנים ושאר התלמידים מלווים בדרבוקה.

בחברת

מאזינים לשירה ועוקבים אחר התווים.

סיום

א - מאזינים.
ב - הקבוצות פותחות בשירה על-פי הנחיית המורה.

יחידה 2: חזרה או שינוי

17. הילף הקטן מאת דביוסי

היצירה נכתבה לפסנתר, אך היא מנוגנת כאן בעיבוד לארבעה סקסופונים.

סקסופון קצר מנגן צלילים גבוהים.

סקסופון ארוך ומקופל מנגן צלילים נמוכים.

◆ צבעו את הסקסופון, שמנגן את הצלילים הנמוכים ביותר.

הרקידו את הידיים על-פי חלקים המתחלפים. המציאו רעיון מיוחד למעבר.

◆ חזרו על "ריקוד הידיים" בבית עם אחד מבני המשפחה.

הילף הקטן - קטע שנכתב על-ידי המלחין הצרפתי קלוד דביוסי בהשפעה של תחילת תקופת הג'אז בארצות הברית. נגני ג'אז אמריקאים הופיעו בפריז באותה תקופה. היצירה שכוללת קטע מעבר עם ציפייה בין חלק לחלק, שונה מהקטעים שנלמדו בשיעורים הקודמים באופייה ובמבנה שלה.

מטרות השיעור

- ◆ התלמיד יבחין באופי המיוחד של המוסיקה.
- ◆ התלמיד ידמיין לעצמו מה מתרחש במוסיקה.
- ◆ התלמיד יבחין בחלקים החוזרים ובחלקים המשתנים ביצירה על-פי מרכיבים מוסיקליים.

מבנה היצירה: א - ב - א - ב - א - ב - מעבר - א

א	ב
אופי ריקודי	קליל וזורם
טמפו מהיר	מהיר אבל שירתי
סקוונצות	מוטיב קצר חוזר בשינויים + עלויה
סינקופה	קדמה + מקצב מנוקד
ירידה ארוכה	פיאנו
פורטה	

בין א וב יש מעבר בצלילים ארוכים ממושכים, שיוצר ציפייה להמשך.

מהלך השיעור

עוצמים עיניים ומאזינים למוסיקה. הולכים על-פי הפעמה בשני טורים בחדר: קבוצה אחת מבצעת את חלק א. מוסיפים מחיאת כף בתבנית הסינקופה. שתי הקבוצות יחד קטע מעבר: עוצרים, חושבים ומראים ציפייה למה שיבוא בהמשך. הקבוצה השניה מבצעת את חלק ב. יש תנועה חופשית, זורמת (גם בסיום ב יש ציפייה שנבנית באופן הדרגתי ומובילה בחזרה ל-א). רוקדים בזוגות: אחד על-פי חלק א ובן הזוג על-פי חלק ב. במעבר כולם מראים סימן של ציפייה וסקרנות. ממחזים (אפשר בעזרת בובות) על-פי שני החלקים.

בחברת

היצירה נכתבה לפסנתר, אך כאן היא מנוגנת בעיבוד לרביעיית סקסופונים בגדלים שונים. סקסופון - כלי נשיפה ממתכת עם פיה של קלרניט שהומצא על-ידי מלחין יהודי בשם סאקס. סקסופון = שם של הממציא + "פון" (צליל) מטלופון = חומר (מתכת) + "פון" (צליל) מזהים בתמונה סקסופונים בגדלים שונים. מזהים את הכלי שמנגן את הצלילים הגבוהים ביותר ואת הכלי שמנגן את הצלילים הנמוכים ביותר. המורה מבצעת "מראה" בכיתה.

פעילות שיתופית

כל אחד מספר לחבריו בקבוצה מה הרגיש ועל מה חשב כשהקשיב למוסיקה. מחברים סיפור ומציגים אותו בפנטומימה, בריקוד או בכל דרך אחרת עם המוסיקה. דיון: מקשרים בין הסיפורים והתנועות שחיברו התלמידים לבין המרכיבים המוסיקליים ביצירה.

שירה - הסינקופה מאפיינת שירים ישראליים משנות ה-50 וה-60. בוחרים בשירים מתאימים מרפרטואר זה.

סיום

"מראה" על-פי היצירה.

יחידה 2: חזרה או שינוי

18. כ/רה

מתוך סוויטה מס' 2
לחליל צד מאת באך

- ♦ האזינו ליצירה.
- ♦ הקיפו במעגל את הציור המתאים למוסיקה של באך.
- ♦ מדוע הציור הזה מתאים?
- ♦ האזינו למוסיקה וזהו את נגינת החליל, הבולטת במיוחד בחלק ב. ציירו אותו במקום המיועד לו.

המציאו ריקוד על-פי המוסיקה.

המוסיקה בתקופת הבארוק

סוויטה היא סדרה של מחולות בעלי מהירות משתנה, בדרך כלל איטיים ומהירים לסירוגין. מספר המחולות אינו קבוע. הסגנון של תקופת הבארוק מאופיין בקישוטים רבים בלבוש, בארכיטקטורה, באמנות ובמוסיקה. המחולות אלגנטיים וכוללים קידות, תנועות ידיים וחיוכים. הסוויטות התזמורתיות, שכתב באך נכתבו על בסיס המחולות אותם רקדו בארמונות בגרסה אומנותית, מלוטשת ומשוכללת יותר. סוויטה מס' 2 כתובה לחליל (מעץ) ולתזמורת כלי קשת ומטרתה להפגין את היכולות המוסיקליות של הסולן. התזמורת כוללת: כינורות, ויולות, צ'לו ובנוסף גם צ'מבלו. מבנה סוויטה זו: פתיחה, רונדו, סרבנד, בורה 1 ובורה 2, פולונז, מינואט ובדינרי. הבורה מקורו במחול צרפתי מהיר במשקל זוגי.

מטרות השיעור

- ♦ התלמידים יכירו ריקוד מתוך סוויטה מתקופת הבארוק.
- ♦ התלמידים ישוו בין ריקודים מתקופות שונות.
- ♦ התלמידים ירגישו בחזרה הבאה לאחר שינוי.

מהלך השיעור

שירה

שרים במבנה א-ב-א
כיתה - סולן - כיתה

בחברת

מציגים רקע של תקופת הבארוק (ארמונות, לבוש, סטטוס) רושמים את שמות כלי הנגינה ומתייחסים לכל כלי. אם אפשר, רואים סרט וידיאו עם מספר ריקודים מתוך הסוויטה. מתארים את ריקוד ה/כ/רה.

אפשרות לביצוע:

א - שלושה רקדנים, ב - סולן, א - שלושה רקדנים מתוך הסוויטה.

הכנה לפעילות שיתופית

"מראה" ושיחה על חלקים א ו-ב.

פעילות שיתופית

התלמידים מתחלקים לקבוצות של שלושה בקבוצה. מחברים ריקוד על-פי המוסיקה של כ/רה מאת באך. בחלק ב רוקד סולן ריקוד אלתורי באופיו. אם יש הרבה תלמידים בכיתה, אפשר להזמין 2 או 3 קבוצות להציג את הריקוד שלהן באותו זמן.

סיום

מספרים על יוהאן סבסטיאן באך ועל תקופת הבארוק ומפנים את התלמידים למקורות בהם אפשר ללמוד בהרחבה על באך.

יחידה 2: חזרה או שינוי

19. את, אינה חורל

מילים: יורם טהר-לב
לחן: נורית הירש

- ♦ לוו את השיר בעזרת חומרים מן הטבע, המתארים את הרוח, הגשם והרעם.
- ♦ מה חוזר בשיר?
- ♦ מה משתנה בשיר?

20. פריילאכס

ניגון חסידי

פירוש המילה "פריילאכס" הוא שמחה.

קטע זה מורכב משלושה ניגונים שונים.

הוא מתחיל לאט, ואפשר לשמוע כיצד השמחה הולכת ומתגברת בו.

- ♦ בחלק האיטי - הצביעו על כלי הנגינה שאתם שומעים.
- ♦ בחלק המהיר - הצטרפו בתיפוף או בריקוד.

תבנית מקצב לתיפוף

מטרת השיעור

♦ התלמידים יפתחו מודעות לנושא של ליווי. בשיעור זה התלמידים ילוו את השיר את, אינה חורל ואת המוסיקה החסידית פריילאכס.

שירה

חוזרים על מספר שירים שנלמדו במהלך השנה. בודקים אילו כלי נגינה מלווים את השירים בהקלטות וכן את התאמת הליווי לשיר.

לימוד השיר החדש:

כדאי לשיר את השיר את, אינה חורל כאשר מזג האוויר מתאים לכך (רוח, גשם, רעם).

שירה של המורה.

התייחסות לטקסט - מהו הנושא של כל בית? התלמידים ממציאים תנועה לכל בית.

שרים את השיר בליווי תנועות, העוזרות לזכור את מילות השיר. מלווים בסוגים שונים של נגינה בדרבוקה.

רקע

מציגים רקע של מוסיקה יהודית תוך שימת דגש, למשל, על הפורים-שפיל מתוך סיפור של שלום עליכם "אני עשיר". רצוי להביא תמונות של העיירה - השטטל, המציגות נגנים (אפשר מתוך ציורים של שאגל).

המוסיקה נשמעת כשרשרת מנגינות עם חזרות רבות.

למאזן נעים לשמוע קטע מוכר וכך גורמות החזרות להנאה. כלי נגינה:

כלי נשיפה, כלי הקשה, אקורדיון.

הקלרניט אופייני מאוד למוסיקה זו.

מטרות השיעור

- ♦ התלמידים יכירו קטע של מוסיקה חסידית.
- ♦ התלמידים יבצעו ריקוד חסידי, המשלב את החזרות ואת השינויים שבמוסיקה.

מהלך שיעור

מספרים על התקופה והרקע וקוראים את הסיפור של שלום עליכם. מזמינים את התלמידים לריקוד: החלק האיטי במעגל בתנועות אופייניות והחלק המהיר בזוגות. מחליפים בן זוג בכל פעם שהמוסיקה משתנה.

איטי (א חוזר באוקטבה יותר גבוהה): א - ב - א.

מהיר ABA (slow) CC DD EE FF GG

משלבים ליווי בדרבוקה. משנים תבנית מקצב כשהמנגינה משתנה. קטע זה מתאים להופעה בחגיגה או בטקס.

בחוברת

בחלק האיטי מצביעים על כלי הנגינה הנשמעים בקטע ומציינים את שמו של כל אחד מהכלים.

בחלק המהיר מלווים בתיפוף.

יחידה 2: חזרה או שינוי

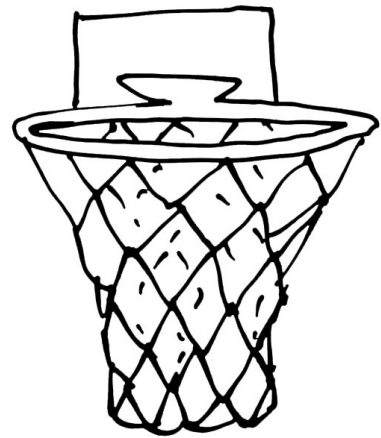
21. **ילדים משחקים**
מתוך "לילדים"
מאת ברטוק

♦ האזינו ליצירה והמציאו משחק על-פי המוסיקה.

♦ האזינו שוב ועקבו אחר התווים.

♦ סמנו את חלק א בצבע אחד ואת חלק ב בצבע אחר.

בעמוד 91 המשך פעילות ביצירה זו: משחק "כדורסל"

מטרת השיעור

שיעור סיכום לנושא חזרה ושינוי במוסיקה.
♦ התלמידים יחברו קטע נגינה עם חזרות ושינויים.

מהלך השיעור שירה

שרים שירי משחק שנלמדו השנה (אי נשאר? שיר משחק את'ופי, שיר ילדים רוסי, את, איזה חורף).

האזנה ומשחק

התלמידים עוצמים עיניים וחושבים על משחק תנועות כלשהו. מאזינים למוסיקה ומבצעים את המשחק הדמיוני בעיניים עצומות. המורה מוחאת כפיים על-פי תבניות המקצב שביצירה. התלמידים חוזרים עליהן בחיקוי.

משחק במרחב: מסתדרים בזוגות במרחב החדר. בסיום כל תבנית מוחאים כף מול כף בצלילים בעלי משך של רבע. חוזרים מספר פעמים: בחלק א הולכים בחדר במפוזר, בחלק ב נעמדים מול בן זוג חדש ומבצעים את הרבעים במחיאות כפיים כף מול כף.

תבניות מקצב

כותבים את שתי התבניות על הלוח:
קוראים, מקישים ומגלים מה זהה ומה שונה.
מאזינים שוב ומגלים שחלק א מתבסס כולו על תבנית מקצב 1 וחלק ב על תבנית מקצב 2 (בחוברת: עמוד 91, משחק "כדורסל").

"מראה"

בפעם הראשונה משקפים את הסימטריה באמצעות התנועה - כשהקטע חוזר, מבצעים ביד השנייה.
בפעם השנייה - המורה ראשונה וכשהקטע חוזר - התלמידים.

תבניות מלודיות

כותבים את התבניות המלודיות על הלוח מתחת לתבנית המקצב, תוך כדי שירה בעזרת "יד מזמרת" (כותבים באוקטבה ראשונה לנוחיות השירה).
בודקים מה חוזר ומה משתנה וכן את האורך היחסי של חלק א ושל חלק ב.
בזוגות: מאזינים למוסיקה וחושבים על משחקי ילדים.
משחקים על-פי המוסיקה.
מראים במשחק את החזרות ואת השינויים במוסיקה.

פעילות שיתופית

אפשר לחבר 3 זוגות לקבוצה אחת.
התלמידים מתכננים יצירה משלהם עם חלקים חוזרים וחלקים משתנים ומנגנים אותה. מוסיפים תנועה או ריקוד ורושמים את היצירה.

סיום

משווים בין אופי החזרה והשינוי בארבע היצירות שנלמדו:
דיל אאלכום, חוס אלוהי, פריילכס וילדים משחקים.
הנושא של חזרה, שינוי ומה שביניהם הוא מרכזי בהלחנה ובהבנה מוסיקלית.
חשוב לחזור ולהזכיר נושא זה בהמשך, כאשר הדגש הוא בלימוד מושגים נוספים שמארגנים את היצירה המוסיקלית.

יחידה 3 : הגעה במוסיקה וגבולות בין חלקים : סיום, מנוחה או עצירה פתאומית.

מבוא

היחידה הקודמת עסקה בחלוקה של הרצף המוסיקה לחלקים. יחידה זו מתייחסת ביתר העמקה לנקודות ההגעה, שמפרידות בין החלקים ביצירה או בשיר. היחידה מדגישה את תפקידו המוסיקלי של המנוחה והסיום ביצירת חלקים ובארגון מוסיקלי, לעומת תפקידה המוסיקלי של עצירה פתאומית, שיוצרת מתח, סקרנות וקשב.

מטות

1. התלמידים יתייחסו למושגים סיום, מנוחה ועצירה פתאומית בחיי היום-יום ויתארו אותם בפנטומימה, בתנועה ובצירוף צליל לתנועה.
2. התלמידים יכירו באופן אינטואיטיבי ומודע את ייחודם של סיומים ברצף מוסיקלי.
3. התלמידים יכירו את תפקידן של מנוחות ביצירת חלקים במוסיקה.
4. התלמידים יבחינו בין מנוחה צפויה, הנובעת מהמבנה המוסיקלי לבין עצירה פתאומית בלתי צפויה, שיוצרת הפתעה או מתח.

טבלת סיכום של היחידה

היחידה כוללת שישה שיעורים, כאשר כל שיעור כולל גם שיר וגם יצירה. בחרו מתוך היצע זה את הקטעים והפעילויות המוצאים חן בעיניכם במיוחד. חמישה שיעורים מתוך המוצע יספיקו להבנת המושגים הנלמדים, כך יישאר לכם זמן להתכונן לקונצרט.

יחידה 3: הגעה במוסיקה: גבולות בין חלקים - סיום, מנוחה, עצירה פתאומית

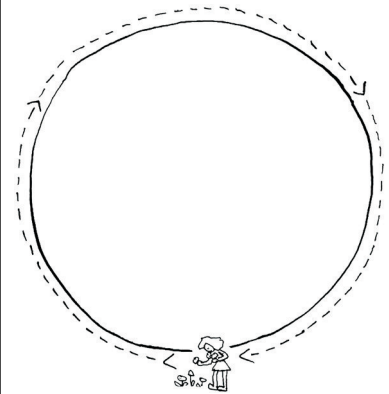
קטע מוסיקלי	מטרה מוסיקלית	מטרה רגשית וקוגניטיבית	מושגים	פעילות שיתופית	פעילות בחוברת
22 על ההר הרם לוין קיפניס ושמואל שפירא	זיהוי מרכיבים של סיום	פיתוח הרגשה שהסיום מתקרב: ציפייה	מרכיבים של סיום: האטה דימינואנדו חזרה לטוניקה	שירה תוך האזנה לזולת	צביעת חרוזים
23 כורל באך	יצירת מודעות להגעה	מודעות לצורך במנוחה	מנוחה: מנגינה יורדת צליל מתמשך	כרטיסים עם מילים	סימון מרכיבים של מנוחה
24 פיזמון ליקינטון לאה גולדברג ורבקה גוילי	זיהוי ברור של מנוחה עם פרמטה	הנאה משירה שקטה	צליל מתמשך	שירה תוך האזנה לזולת	סימון מקום נמוך ביותר על ה"מפה"
25 נעימה שומאן	מודעות למרכיבים מוסיקליים של מנוחה	טיפוח הציפייה למנוחה	לחן יורד	שירה "מראה"	מילים
26 שיר ערש זרובבל ודוד זהבי	השוואה בין קטעים	מודעות למנוחה בביצוע	צליל מתמשך	העברת מטפחת במנוחות	סימון ומילים
27 מוסיקה מזרחית אלתור	יצירת ניגוד לשם השוואה	מודעות להרגשה הנוצרת כשיש עצירה לא פויה	עצירה לא צפויה	העברת מטפחת	שאלה ותשובה
28 בשדה הצב זוחל חיה שנהב וציפי כהנוביץ	זיהוי הפתעה	קישור בין מילים ומוסיקה	עצירה לא צפויה (עצירה פתאומית)	שירה בעזרת סימני יד	סימון העצירה
29 מוסיקת מים טקמיצו	סגנון מוסיקלי: מוסיקה קונקרטיבית	השוואה בין עצירות ביצירות השונות	עצירות לא צפויות	אלתור וביצוע	שיעורי בית: הקלטת קולות בסביבה
30 יצורי לילה היידו	זיהוי דמויות על-פי אופי המוסיקה	תיאור רגשי של הדמויות	מנוחה עצירה סיום	ציור בזוגות על דף גדול	ציור ומתן שמות
31 שלוש מרמיטות נתן אלתרמן יחזקאל בראון	השוואה עם מספר קטעים קודמים	קשר בין טקסט ומוסיקה	סיומי פסוקיות מקוצרות	ביצוע בתנועה	מילים וסימנים
32 ניגון נעם שריף	זיהוי כל המושגים שנלמדו במהלך השנה	מעבר מאינטואיציה למודעות	כל המושגים שנלמדו במהלך השנה	חיבור יצירה	תיאור המוסיקה

יחידה 3 : סיום

22. על ההר הרט

מילים: לזין קיפניס
לחן: שמואל שפירא

- ♦ האזינו לשיר וצבעו את החרוזים.
- ♦ שירו את השיר וציירו קו סביב המעגל.
- ♦ התחילו סיבוב חדש בכל פעם שהמנגינה מתחילה.

מטרת השיעור

♦ התלמידים יזהו את המרכיבים המוסיקליים שיוצרים תחושה של סיום.

מהלך השיעור

התלמידים נכנסים בשקט ומסתובבים בחדר על-פי שירת המורה. רק כאשר מרגישים שהשיר הולך להסתיים מתקרבים למקום הישיבה ומנסים להתיישב בצליל האחרון. (שרים ב"ש" את המנגינה של *על ההר הרט*. מדגישים בביצוע את ההאטה ואת הדימינואנדו בסיום.)

עוצמים עיניים. המורה שרה שוב בית אחד של השיר, הפעם עם המילים. התלמידים מניעים את הידיים באוויר ומניחים אותן על הברכיים בצליל האחרון. מזמינים 3 תלמידים. כל אחד הולך בחדר על-פי בית אחד מתוך השיר ומנסה לתכנן את ההליכה כך, שיגיע למקומו וישב בצליל האחרון. שרים את השיר ומציירים עיגול גדול באוויר. בסיום כל בית נחים.

דיון

גם כאשר שומעים שיר חדש בפעם הראשונה, ניתן להרגיש שהסיום מתקרב ומזהים את הסיום כשהוא מגיע. כיצד?
רושמים תשובות: ירידה, צליל ארוך, נעשה יותר שקט, האטה, חזרה לצליל מרכזי (טוניקה).

שרים שירים נוספים המתאימים לעונה ולמועד וכן שירים שנלמדו במהלך השנה ומגלים סימנים של סיום:

מי נשאר - ירידה

בוקר - ירידה, חזרה לצליל שהיה גם הצליל הפותח.

שיר רוסי - ירידה, צליל מרכזי שמסיים כל פסוקית.

אח איזה חורף - בפזמון האחרון תוספת של ירידה.

תרגילי שירה בעמודים 50, 51, 52 - ירידה, סיום בצליל ממושך.

המשך שיעור - כורל מאת באך.

23. כָּרַל

מתוך מחברת התווים של
אנה מגדלנה
מאת באך

♦ האיזונו למוסיקה וסמנו את
המרכיבים המוסיקליים
הנשמעים בכל מקום מנוחה.

מרכיבים מוסיקליים:

ירידה, עלייה, צליל אחרון ארוך,
נעשה יותר איטי (ריטונטו), חזרה
על הצליל האחרון (דימינואנדו).

האיזונו שוב ונצחו על
המוסיקה.

הראו בניצוח את מקומות
המנוחה.

כָּרַל - שיר עממי שמשמש כבסיס לשירה דתית.

מטרות השיעור

♦ התלמידים יבחינו שקיים צורך במנוחות במוסיקה.

מהלך השיעור

מתחילים בשירה (מס' 22 - "על ההר הרט").

התלמידים הולכים בחדר באופן חופשי, תוך הקשבה לכָּרַל מאת באך. בפרמטה יורדים על ברך ויוצרים סימן של פרמטה בידיים אחוזות מעל הראש - תגובה אינטואיטיבית למנוחות במוסיקה.

משחק תחנות: מפזרים כרטיסים עם סימן של פרמטה על הריצפה במרחק מה האחד מן השני. תלמיד ראשון הולך בחדר על-פי המוסיקה ומתכנן להגיע לתחנה הראשונה במנוחה. כאשר הפסוקית השנייה מתחילה, התלמיד ממשיך ומתכנן את דרכו לתחנה הבאה. ניתן להוסיף "תחנות" וכן גם תלמידים (עד 7). במשחק זה, הציפייה למנוחות ולסיום בולטת מאוד.

משווים בין מוסיקה לסיפור. בסיפור כשיש משפט ארוך, מוסיפים פסיק כדי לנוח ולקחת אוויר. כך גם במוסיקה. מבצעים "מראה" שמדגישה את המנוחות ביצירה.

שירה

מנסים לשיר את עַל ההר הרט מבלי לעצור לשאיפת אוויר. אחר-כך שרים באופן רגיל. עכשיו שרים באותה הדרך את הכורל מאת באך. בפעילות נוכחים התלמידים לדעת, שהמנוחות נחוצות גם למבצע וגם למאזין: למבצע הן נחוצות כדי לנשום ולהתחדש לקראת ההמשך (שאיפת אוויר), למאזין הן נחוצות כדי לארגן את רצף הקולות ליחידות ברורות, וכך לתת משמעות לתוכן.

פעילות שיתופית

כל קבוצה מקבלת מעטפה ובה כרטיסים עם סימן של פרמטה וכרטיסים עם מילים המתארות מרכיבים מוסיקליים של מנוחות וסיום. מאזינים למוסיקה ומניחים פרמטה כשמזהים מנוחה. מתחיתה מניחים מילים המתארות את המרכיבים המוסיקליים שנשמעו.

משווים בין סיומו של השיר עַל ההר הרט לסיומו של הכורל.

סיום:

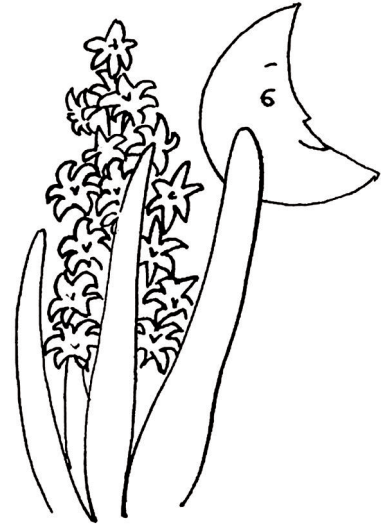
יוצאים מן הכיתה תוך האזנה לכורל של באך. בסיום כל פסוקית יוצאת קבוצה.

יחידה 3 : מנוחות

24. פגאון איקיטון

מילים: לאה גולדברג
לחן: רבקה גוולי

- ♦ האזינו לשיר וצבעו את המילים שבהן המנגינה "נחה".
- ♦ מדוע משתנה אופי השירה בבית השלישי?

- ♦ שירו את השיר ועקבו אחר הקו המלודי.
- ♦ סמנו את המקום הנמוך ביותר בשיר.

מטרות השיעור

♦ התלמידים ילמדו שיר חדש. גם בשיר זה ישנן מנוחות ברורות מסומנות על-ידי פרמטה.

מהלך השיעור

כניסה לחדר על-פי □ול מלת באך.

שירה

על ההר הרט.

פגאון איקיטון

מנגנים בחלילית את השיר פגאון איקיטון ומבקשים מאחראי הסדר לחלק קשית שתייה לכל תלמיד בסיומה של כל פסוקית. ממשיכים לנגן עד שכל התלמידים מקבלים קשיות.

מנגנים שוב את השיר. התלמידים מחקים את נגינתה של המורה בנגינה דמיונית על הקשיות, תוך שאיפת אוויר ונשיפתו. התלמידים מגלים שבסוף הפסוקית מסתיים גם האוויר, ולכן צריך לשאוף שוב אוויר לקראת נגינת הפסוקית הבאה. קוראים את הטקסט ובודקים אם הוא מובן. מתייחסים למילים, שאינן מובנות בשירה של לאה גולדברג.

מילון

לבנה	- ירח
הנצו	- הוציאו ניצנים, החלו לפרוח
ציצי היקיטון	- ניצני הפרח
מטר	- גשם

שרים את השיר בליווי נגינה, שבה באים לידי ביטוי מקומות המנוחה ומקומות הסיום. בנקודות המנוחה אפשר לנגן טרמולו בפעמונים, ובמקומות הסיום - צליל מתמשך בשליש.

אפשר להזמין ארבעה תלמידים ולהעביר ביניהם את הפעמון לאחר כל מנוחה. (שורה ראשונה ואחרונה של כל בית יוצרות מסגרת - לעיתים בחזרה מדויקת ולעיתים תוך כדי שינוי קל במלל).

בשונה מן הכלל, השיא נמצא בצליל הנמוך ביותר, בתחילת הפסוקית האחרונה בכל בית - אולי בגלל התייחסות לאדמה.

המשך השיעור

נעימה מאת שומאן (מס' 25 בתקליטור)

יחידה 3 : מנוחות

25. נציחה

מתוך אלבום לנוער
מאת שומאן

- ♦ האזינו למוסיקה וזהו את הסימן המתאים לכל פסוקית במנגינה.
- ♦ האזינו שוב וציירו באצבע מעל הסימן.
- ♦ שימו לב לפסוקיות החוזרות.

חברו ריקוד על-פי המוסיקה.

רקע

שומאן כתב את היצירה *Klavierkonzert* ב-1848. משערים שכתב אותה לכבוד יום הולדתה של בתו הבכורה. בקטע שומעים זרימה בלתי פוסקת של שמיניות בליווי שסוחף את המנגינה קדימה.

מטרות השיעור

- ♦ התלמידים יבחינו במנוחה הצפויה במנגינה (שימו לב שמנוחה אינה קיימת בליווי).

מהלך השיעור

תרגילי קול

מבצעים תרגילי נשימות ושחרור הדרגתי של האוויר המדגישים מנוחה. מציירים קשת ובזמן-מלויים בקול שעולה ויורד. מדגישים את המנוחה על-ידי הארכת הצליל האחרון. שרים שירים עם מנוחה ברורה, כגון "יקינטון" ושירים נוספים.

האזנה

מאזינים למוסיקה ומצביעים בכל פעם שמרגישים שחלק מתחיל. מאזינים שוב, ידיים פתוחות לצדדים. כששומעים מנוחה במוסיקה, מניחים את כפות הידיים במנוחה על הברכיים. מאזינים פעם נוספת ומציירים קשת באוויר. לקראת סוף היצירה מדגישים את הירידה ואת הצליל הממושך.

דיון: מה ברור יותר - ההתחלות או המנוחות?
הליווי עלול לטשטש את המנוחות.

מאזינים לליווי בלבד ומצטרפים בתנועות כפות הרגליים על הרצפה, כאשר העקבים נוגעים ברצפה. חוזרים ומציירים קשת באוויר, יחד עם תנועות הרגליים. הולכים במרחב החדר ושרים את המנגינה. כאשר שומעים נקודת מנוחה, יורדים על ברך אחת כדי לנוח, אך מוכנים להמשך. בסיום מתיישבים. מציינים את המרכיבים המוסיקליים שיוצרים תחושה של מנוחה-ירידה במנגינה והארכת הצליל האחרון.

"מראה"

מבצעים "מראה" שמדגישה את המנוחות. חוזרים על ה"מראה" ומוסיפים תנועות קלילות של אצבעות הרגליים, כביטוי לליווי. בודקים בעזרת ה"מראה", את החלקים החוזרים ואת החלקים המשתנים.

פעילות שיתופית

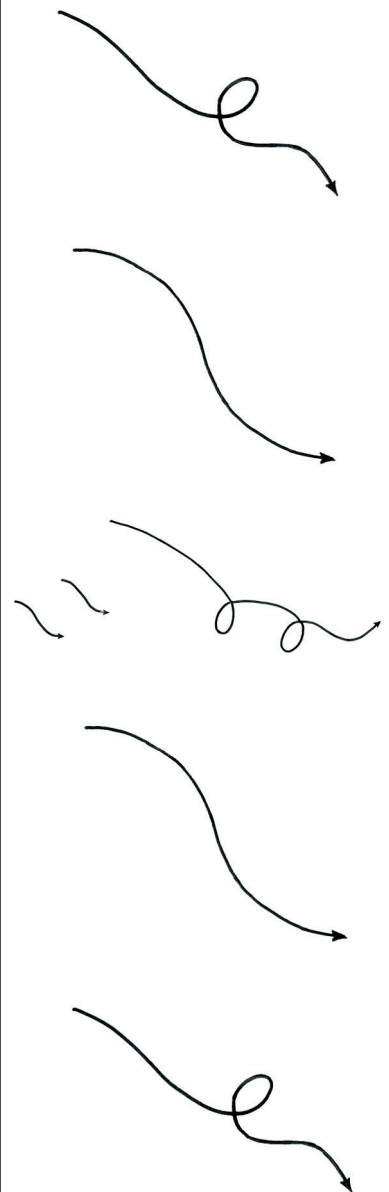
מציירים יחד בזוגות על דף גדול. אחד מצייר על-פי המנגינה והשני על-פי הליווי. מתחלפים.

מדגישים בציור את המנוחה בסיום כל פסוקית.
או

מחברים ריקוד בזוגות או בקבוצות קטנות.

סיום

מציגים את אלבום לנוער מתוך ספריית מה נשמע?1.
מאזינים לקטע נוסף מתוך האוסף - הפרש הפראי, או האיכר העליז.
מספרים על רוברט שומאן בעזרת המידע שבחוברת.

יחידה 3 : מנוחות

26. שיר ערש

מילים: זרובבל
לחן: דוד זהבי

- ♦ האזינו לשיר ועקבו אחר המילים.
- ♦ הדגישו בצבע את החריזה.
- ♦ סמנו במילים את המקומות שבהם שומעים מנוחה.
- ♦ שירו שיר ערש לבני המשפחה.

27. מוסיקה מגרחית

אלתור בעד ובתוף

חלק א מנוגן בעוד.

בחלק ב מצטרפת הדרבוקה.

- ♦ האזינו לשני החלקים של היצירה.
- ♦ מתי שמעתם עצירות לא צפויות: בחלק א או בחלק ב? הקיפו את התשובה.
- ♦ הצטרפו לחלק ב בתיפוף.

מטרת השיעור

- ♦ התלמידים יבחינו במנוחות הצפויות בשיר, כניגוד לעצירות הבלתי צפויות במוסיקה המזרחית (בהמשך).
- ♦ התלמידים יכירו סגנון מוסיקלי נוסף - מוסיקה מזרחית.
- ♦ התלמידים יבחינו בין מנוחות צפויות לבין עצירה פתאומית, (הפתעה).

מהלך השיעור

הרפיה וריכוז

נושמים נשימות ארוכות, עמוקות וסדירות. כל תלמיד נושם בקצב שלו. על-פי סימן של המורה עוצרים עצירה פתאומית בנשימה. מצרפים לנשימות תנועות גוף, המבטאות את המנוחה או את העצירה הפתאומית (על-פי סימן המורה). מצרפים לתנועה קולות באופן חופשי. הקולות והתנועות מגבירים את יכולת ההבחנה בין מנוחה לעצירה.

שירה

מאזינים לשירה של המורה בעיניים עצומות (בית ראשון מתוך שיר ערש מאת זרובבל ודוד זהבי) ומצפים למנוחות בשיר. מזהים את החריזה בשיר. שרים ומנצחים: כאשר ההברה נים מופיעה ויוצרת מנוחה, סוגרים את כף היד. שרים שוב ומציירים באוויר. נחים בסוף כל פסוקית.

פעילות שיתופית

הפעילות מתאימה לקבוצות של 5-6 תלמידים. אחראי ציוד מביא לקבוצה סלסילה עם מטפחת. שרים את שיר ערש ובכל מנוחה מעבירים את המטפחת מאחד לשני. בסיום הפסוקית האחרונה מכניסים את המטפחת לסלסילה. מאזינים ליצירה חדשה, מוסיקה מגרחית. בחלק הראשון שוב מעבירים מטפחת בכל פעם שהמוסיקה נעצרת. מכניסים את המטפחת לסלסילה בסיום חלק א.

דין

באיזה קטע מוסיקלי היה קל יותר לדעת מתי להעביר את המטפחת? מדוע? כיצד מרגישים כשלא בטוחים? בשיר ערש אפשר לתכנן ולדייק בהעברת המטפחת, מכיוון שהפיסוק ברור וצפוי. במוסיקה מגרחית הקושי קיים בגלל עצירות פתאומיות, לא צפויות. מרחיבים את הדיבור על רגשות. תלמיד מספר חוויה שעוררה אי ודאות ומתח. מספרים שנית והמורה מלווה את הסיפור בנגינה.

נגינה בדרבוקה

הנגינה בזוגות. אחראי ציוד מביא דרבוקה לבני הזוג. מאזינים שוב למוסיקה מגרחית. בחלק ב מלווים בדרבוקה באופן חופשי. המורה מציינת מתי להעביר את הדרבוקה לבן הזוג. אחראי סדר מחזיר את הדרבוקה למקום.

סיום

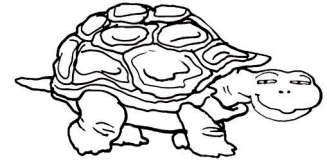
יציאה מן החדר

על-פי מוסיקה מגרחית. בכל עצירה פתאומית תלמיד יוצא.

יחידה 3: עצירה פתאומית

28. *כשרה הצב ג'וחל*
מאת חיה שנהב
וציפי כהנוביץ

- ♦ האזינו לשיר ועקבו אחר המילים. סמנו את מקום העצירה הפתאומית.
- ♦ האזינו שוב ועקבו אחר התווים. סמנו את מקום העצירה הפתאומית.

- ♦ האזינו שוב וציירו את מסלולו של הצב. הראו בציור את העצירה.

שירו והתנועעו בזוגות על-פי השיר.

מטרות השיעור

- ♦ התלמידים יפגשו שוב את המושג עצירה פתאומית בשיר.
- ♦ התלמידים יזהו סימן של הפסקה בתווים.

מהלך השיעור

הרפיה וריכוז

נושמים נשימות סדירות ונוחות. מזמינים תלמיד לתת סימן לעצירה פתאומית בנשימה.

שירה

קוראים בפני התלמידים את מילות השיר *כשרה הצב ג'וחל* מאת חיה שנהב וציפי כהנוביץ, תוך הדגשת הפסוקית "ופתאום הוא נעמד".

שיחה

מדוע עצר הצב באופן פתאומי? העלאת השערות ומתן סיבות למתח הלא צפוי. שרים את השיר בפני התלמידים תוך הבלטה של המנוחות והעצירה הפתאומית. התלמידים מתארים בתנועות פנטומימה מצבים אלה בטיולו של הצב. יוצרים צבים בזוגות. הצבים מתנועעים על-פי השיר. שאר התלמידים צופים ושרים. בשורה השלישית - קמים בהפתעה ושואלים את הצבים "מה ראית צב נחמד?".

שרים בעזרת סימני יד ושמות הצלילים.

המשך השיעור: *אוסיקת אית*, מאת טקמיצו (מס' 29 בהקלטה).

יחידה 3: עצירה פתאומית

29. קטע מתוך *מוסיקת א'ט*
מאת טקמיצו

♦ האזינו וציירו על-פי המוסיקה.

מטרת השיעור

- ♦ התלמידים יפגשו שוב את המושג עצירה פתאומית בשייר.
- ♦ התלמידים יכירו סוג חדש של מוסיקה: מוסיקה קונקרטיסטית.

מהלך השיעור

הכנה

מוצע לתלות בכיתה תמונות של מפלים ומקורות מים נוספים.
התלמידים מתנועעים במרחב החדר על-פי המוסיקה.
כאשר שומעים זרימת מים מתנועעים בזוגות, כשכל אחד מתייחס לתנועות של בן זוגו.
מאזינים שוב ומתנועעים עם המוסיקה, תחילה בזוגות.
כששומעים זרימה של מים, שני זוגות מתחברים לרביעייה.
מתיישבים על הרצפה בקבוצות.

שיחה

מה מקור הצליל?
יצירת המוסיקה נעשית על-ידי הקלטה של צלילים אמיתיים ועיבודם באולפן.
סגנון זה נקרא מוסיקה קונקרטיסטית.
דוגמה נוספת: ציפי פליישר / *עיר כזאב* (צלילים בראש 4).
ספרו על טורו טקמיצו. מידע נוסף על-זה שמופיע בחוברת לתלמיד ניתן למצוא באינטרנט.
מה הקשר בין יצירה זו ליצירות שהושמעו בשיעור הקודם? (*מוסיקה אגרונית*)
באיזו יצירה העצירה היא יותר פתאומית ופחות צפויה?

פעילות שיתופית

מחברים יצירה עם מנוחות ועצירות לא צפויות.
מציגים אותה בקולות או בנגינה, ומוסיפים לה פנטומימה או תנועה.
ניתן להתחיל מהתנועה / פנטומימה ולהוסיף את המוסיקה, או להפך.

סיום

מציעים לתלמידים להקליט קולות בבית ולתכנן יצירה משלהם.
ניתן גם לטייל בחצר בית-הספר, לעצור, לעצום עיניים ולהקשיב לקולות.

הקליטו קולות וצלילים
הנשמעים בסביבתכם.
הביאו את ההקלטה
לכיתה.

30. יצורי לילה

מתוך שביל החלב
מאת אנדרה היידו

♦ האזינו למוסיקה והשלימו את ציור "יצורי הלילה" על-פי דמיונכם. בכל פעם שהמוסיקה נעצרת, הפסיקו לצייר.

♦ תנו שם לכל אחד מ"יצורי הלילה" שציירתם.

(2 זוגות עיניים)

אפשר להתחיל בשלוש מרמיטות (מס' 31)

מטרות השיעור

- ♦ התלמידים יבחינו במרכיבים שונים של הגעה באותה יצירה: מנוחה, עזירה פתאומית וסיום.
- ♦ התלמידים יכירו קטעים נוספים מתוך "שבלה החלבה" מאת אנדרה היידו, שמופיעים בספריית מה נשמע 1.

על היצירה

הנושא הראשון חוזר מספר פעמים, אך בכל פעם בצורה קצת שונה. בפעם הראשונה הנושא חוזר פעמיים בהרמוניות שונות ובעוצמה חזקה. באמצע היצירה מופיע הנושא פעמיים, שוב עם שינוי בהרמוניה ובעוצמה חזקה. לקראת הסוף, הנושא מקוצר והוא מופיע ברמזים בלבד, במוטיב מקוטע של ההתחלה, בעצמה fff. נושא אחר מופיע לסירוגין בעוצמה שקטה (p, pp). אופיו מנוגד לאופי הנושא הראשון וקיים פיצול לשני רבדים: האחד קצבי וברור בצליל שחוזר פעמים רבות, מולו שומעים צלילים ארוכים כרומטיים, עולים ויורדים בצורה הדרגתית מאוד. תחילה מופיע הרובד הקצבי בצלילים הגבוהים והמנגינה הכרומטית למטה ולאחר מכן הם מתחלפים. בסיום נעלמת המנגינה והקו הקצבי נשאר בצלילים נמוכים מאוד. ניתן להתייחס לכל רובד כאל יצור נפרד, או לכל הנושא השני כאל יצור אחד. שני הנושאים מנוגדים באופיים: בעוצמה, בקצב, ברגיסטר ועוד.

מהלך השיעור

הכנה

- מבצעים יחד "מראה" שמבליטה את הניגודים בין הנושאים.
- ניתן לעבור מן ה"מראה" לפנטומימה.
- מאזינים למוסיקה וחושבים כמה יצורים מופיעים בה.
- מתארים במילים כל יצור ויצור.
- כל אחד בוחר לעצמו יצור אחד ומתנועע על-פי הופעת היצור ביצירה.
- ניתן להתנועע מתחת לסדין או בד גדול, שמכסה את ה"יצור".

פעילות שיתופית

- מחלקים לכל זוג דף גדול (או מסכה, במיוחד לפני פורים) וצבעים.
- כל תלמיד בוחר את הצבע המתאים, לדעתו, ליצור שלו.
- מאזינים וכל אחד מצייר על הדף המשותף את היצור על-פי המוסיקה.
- כל זוג מציג את היצור שלו בפני הכיתה.

בחברת

מציירים יצורי לילה על-פי המוסיקה.

שירה

שרים שיר על יצורים נוספים: אראיטות (מס' 31 בתקליטור)

יחידה 3: עצירה פתאומית

31. *eiße* ארטיטות

מילים: נתן אלטרמן
לחן: יחזקאל בראון

- ◆ סמנו במילים את המקומות שבהם מופיעות עצירות.
- ◆ האזינו למוסיקה ועקבו אחר התווים.
- ◆ סמנו בתווים את העצירות.

מטרת השיעור

- ◆ התלמידים יכירו שיר נוסף מתוך הקנונים של יחזקאל בראון (בעבר הכירו את השיר *א' keJ*).
- הקנונים מופיעים בהקלטה בתוך ספריית מה נשמע? 1.

מהלך השיעור

שירה

קריאה

אין רמז להפסקה הפתאומית במילים.

שירה

העצירה הפתאומית מגיעה בסיום פסוקית, אך ההפסקות הלא צפויות מקצרות את הצליל באופן לא צפוי. (מדגישים את קיצור הצליל בשירה). מדוע? אולי המרמיטות מפחדות כשהן יוצאות מתוך החור באדמה. פתאום הן נעלמות - קפיצה כלפי מטה במנגינה.

שלושה תלמידים יכולים לבצע את השיר. כל אחד מהם שר שורה אחרת (שלוש שורות ראשונות, 3 מרמיטות שונות) ואת השורה האחרונה שרים יחד.

שרים את השיר.

יחידה 3 : סיום

32. נ"ג//

מאת נועם שריף

- ◆ סמנו את הכלי שמשמיע את המנגינה.
- ◆ צבעו את הכלי שמנגן את הליווי.
- ◆ האזינו למוסיקה וזהו מושגים שנלמדו לאורך השנה.
- ◆ האזינו שוב ורשמו אותם על דף.
- ◆ הצביעו על המושגים כאשר אתם מזהים אותם ביצירה.

כלים:
קלרניט

גיטרה

- ◆ איזה כלי מנגן את המנגינה?

- ◆ איזה כלי מנגן את הליווי?

- ◆ האזינו למוסיקה ורשמו בדף מושגים שנלמדו לאורך השנה. הצביעו על המושגים כאשר שומעים אותם ביצירה.

מטרות השיעור

- ◆ התלמידים יזהו ביצירה החדשה את המושגים שנלמדו לאורך השנה.
- ◆ התלמידים יבטאו מושגים אלה במילים.

נ"ג// מאת נועם שריף

ביצירה שני חלקים שונים זה מזה, כאשר החלק הראשון חוזר בסוף (דה קאפו) א - ב - א.

מוטיב פותח - שטייגר "אהבה רבה" - קפיצה מקובלת דומיננטה-טוניקה הופכת למוטיב בגלל תוספת צליל מוביל.

מוטיב זה חוזר מספר פעמים בחלק א וגם מסיים את החלק.

חלק ב פותח בשני צלילים ארוכים ואחר-כך פסוקית קצבית של שתי תיבות. מבנה זה חוזר 4 פעמים, עם חזרות מדויקות בפסוקיות הקצביות (אחת ושלוש, ושתיים וארבע) ועם שינויים בצלילים הארוכים שמובילים לשיא בסול גבוה.

מבנה היצירה: א - ב - א.

מהלך השיעור

על הלוח פזורות כרטיסיות עם מושגים שנלמדו במהלך השנה:

חזרה, חזרה ושינוי, סיום, מנוחה, עצירה פתאומית.

שרים שירים מוכרים ובסיום כל שיר מצביעים על המושגים הבולטים בו.

מאזינים לנ"ג// מאת נועם שריף.

מאזינים שוב לנ"ג// ומבצעים "מראה".

משוחחים על תוכן היצירה בעזרת התנועות.

פעילות שיתופית

מחברים בקבוצות יצירה, שניתן לזהות בה את המושגים שנלמדו לאורך השנה.